Seid Bukurević

JERUSALEM

Bilješke o Bejtu'l-makdisu

Seid Bukurević

JERUSALEM

- Bilješke o Bejtu'l-makdisu-

UREDNIK
mr. Bajruzin Hajro Planjac

IZVRŠNA UREDNICA
Muamera Planjac

NASLOVNA STRANA
Sabina Bukurević, dipl.ing.arh.

LEKTOR I KOREKTOR
mr. Ajša Šahinović

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Prihod od prodaje ove knjige je namijenjen jetimima palestinskih šehida

Seid Bukurević

JERUSALEM

- Bilješke o Bejtu'l-makdisu -

PLANJAX GROUP
Knjižarska kuća PLANJAX KOMERC doo
Tešanj, 2015.

…Naši koraci na Božijem putu su sigurni i samo su odraz iskušenja Svevišnjeg. Na ovim prostorima i minute svjedoče o tome..

Molim Allaha dž.š. da usliši naše dove za spas palestinskog naroda i hrabrih čuvara Bejtul-makdisa.

Sabina

PREDGOVOR

Ovi zapisi su nastali kao plod mnogo iščitanih stranica i posjete ovom neobičnom gradu, smještenom između golih judejskih brežuljaka gdje je historija kroz nekoliko hiljada burnih godina pokazala da je ovo područje strateško bojno bolje sukobljenih civilizacija.

Govoriti o historiji Jerusalema znači govoriti o historiji svijeta i religija, te o Božijim vjerovjesnicima i njihovim učenjima. Niti jedan grad na svijetu nije imao ovako burnu i dramatičnu historiju i toliko neizvjesnu budućnost kao ovaj sveti grad kojeg mnogi smatraju mjestom i poprištem konačnog obračuna između dobra i zla.

Teško je odoljeti snažnim i izmiješanim emocijama kada u jesenje praskozorje žurnim koracima hitamo na sabahski namaz u Harem-i šerif Bejtu'l-makdisa, trećeg po važnosti mjesta u islamu, gdje jedan namaz vrijedi kao pet stotina namaza na drugom mjestu. Od Damašćanske kapije, gdje smo ušli u Stari grad, uskim i polumračnim ulicama usnule i umorne muslimanske četvrti, pratimo tek pojedine grupice nama sličnih mještana koji će nas dovesti do jedne od nekoliko strogo kontrolisanih kapija ovog uzvišenog mjesta na kojem skoro da nema pedlja prostora gdje neki od vjerovjesnika nije obavljalo sedždu ili boravio neki melek. Prigušeni glas odabranih mujezina sa nekoliko minareta, u savršenoj višeglasnoj kanonskoj kompoziciji, prodire u sve naše pore i nježno nas upozorava i podsjeća

da smo jako blizu zaštićenog mjesta odakle je posljednji Božji Poslanik, kao najodabraniji od Boga, bio uzdignut da vidi neka od Božijih znamenja, te da primi i prenese svom ummetu obavezu molitve i klanjanja Svemogućem. Ovo je sveto i blagoslovljeno mjesto gdje samo jedna tanka nit odvaja nebesko od zemaljskog, mjesto skupljanja svih nas na Sudnjem danu, i mjesto koje samo jedna pregrada dijeli od džehenemske doline... . Turobni okupatorski vojnici na vratima Harem-i šerifa velikodušno nas propustiše, što nije bio slučaj i sa našom lokalnom braćom koji ostadoše dokazivati da svojim sabahskim namazom neko od njih neće potkopati temelje jevrejske države. Tugu i žal za olahko izgubljenim teško je zadržati.

Ipak, prizorom na ulasku u Harem-i šerif, val tuge i zebnje bi potisnut ogromnom emocijom spoznaje ovog plemenitog mjesta. Teško se oduprijeti halu da se nalaziš unutar mjesta nura i rahmeta, kod mubarek stijene koja lebdi i kantarnica za mjerenje ljudskih djela. Iza njenih jugoistočnih zidina je džehennemska dolina preko koje je ovaj prostor tankom linijom povezan sa Maslinskom gorom i mjestom sa kojeg je Isa a.s. uzdignut. Ovdje kao da rosa i blaga svjetlost sipi sa visina...

Kada sa njene sjeverne strane ugledah prigušenom svjetlošću obasjanu Kubbetu's-sahru, kad ugledah njena džennetska vrata i graciozne osmostruke lukove koji, kao simboli vaga za mjerenje duša, okružuju mubarek stijenu sa sve četiri strane, ruke mi nehotično zadrhtaše. Sjetio sam se riječi velikog Evlije Čelebije koji je, kao skromni putnik, za 38 godina proputovao 17 carstava i obišao brojne građevine, ali je rekao da nikada nije vidio niti jednu

koja toliko nalikuje Džennetu. Kad kročite u nju, ostat ćete zapanjeni, a ruke će vam nehotice poletjeti ka licu..

Namaz u džematu džamije al-Akse je doživljaj koji se ne zaboravlja. Mihrabi hazreti Omera, Zekerijje, a.s., i mimber u pročelju džamije na mjestu fascinantnog Salahuddinovog mimbera iz 11. stoljeća (kojeg je progutao podmetnuti požar 1969. godine) samo su neki obnovljeni detalji iz prošlosti. Džamija al-Aksa, kao jedna od najstarijih džamija u islamu, i danas odiše nurom i čistoćom. Čuvaju je meleci i herojstvo ovog hrabrog naroda.

„Učite dove za nas jer i mi smo to činili za vas kada vam je bilo najpotrebnije“. To je bila poruka svih džematlija, a vjerovatno i svih pripadnika ovog naroda koji je ponosan na svoju historijsku ulogu u odbrani ovog svetog i mubarek mjesta.

A kada poslije sabahskog namaza izađosmo ispred džamije al-Aksa, prva jutarnja svjetlost nas pomalo stidljivo obasja, i po prvi put tog jutra dodirnu zlatno kubbe Sahre U toj igri svjetlosti cijela građevina poprimi čudesan prizor. U trenu se prisjetih nezaboravnih i uznesenih riječi čuvenog al-Mukadisija koji je rekao da u čitavom islamu ništa slično tome nije vidio...

Visoko, decembar, 2014. godine

UVODNE NAPOMENE

Budući da mi nije bila namjera upuštati se u pretragu historijskih činjenica i narušavati nekoliko hiljada godina sklapani mozaik ovog zamršenog historijskog čvora, dužan sam napomenuti da sam koristio samo provjerene izvore. Navodio sam ih u fusnotama, a na kraju knjige odvojeno naveo korištenu literaturu. Pojedini opisi koji se ne tiču religijskih i historijskih činjenica nastali su kao proizvod vlastite percepcije i impresije, ali u skladu sa islamskim učenjem, čiji sam sljedbenik.

U pokušaju da čitaocu približim ovaj grad i historijska dešavanja, navedene zapise sam podijelio u deset epoha:

-Hananski period (do 1000. god. p.n.e.)
-Period prvog hrama (1000-587. god. p.n.e.)
-Period drugog hrama - do kraja rimske okupacije (587. p.n.e.- 330.n.e.)
-Vizantijski period (330-638.)
-Arapski period (638-1099.)
-Krstaški period (1099-1187.)
-Period Ejjubija i Memluka (1187-1517.)
-Period Osmanlija (1517-1917.)
-Britanski mandat (1917-1948.)
-Izraelska okupacija 1948. god

Također sam, radi lakšeg razumijevanja hronoloških dešavanja, u prilogu naznačio dio stabla Božijih poslanika gdje su naznačeni poslanici koji su po

mnogo čemu bili vezani za Palestinu i Jerusalem. To su:

-Ibrahim (rođen 1861. god. .p.n.e. u Babilonu, umro 1686.god. p.n.e. u Hebronu)

-Ismail (prvi sin Ibrahima, a.s., i Hadžere i začetnik svih Arapa)

-Ishak (sin Ibrahim, a.s., i Sare, rođen 1761. god. p.n.e. u Palestini, umro 1508. god. p.n.e. u Hebronu; začetnik svih Jevreja)

-Jakub ili Israil (sin Ishaka, umro u 147. godini života, ukopan u Hebronu)

-Davud (rođen.1043. god. p.n.e.u Betlehemu, umro 973. god.p.n.e)

-Sulejman (rođen 985. god. p.n.e., umro 932. god. p.n.e.)

-Zekerijja (ubijen u 120. godini života i ukopan u Halepu)

-Jahja (sin Zekerijje, ubijen u 30. godini života i ukopan u Emevijskoj džamiji u Damasku)

-Isa (sin Merjeme, rođen u Betlehemu, a Božijim emerom uzdignut u Jerusalemu iz Mesdžida na Maslinskoj gori)

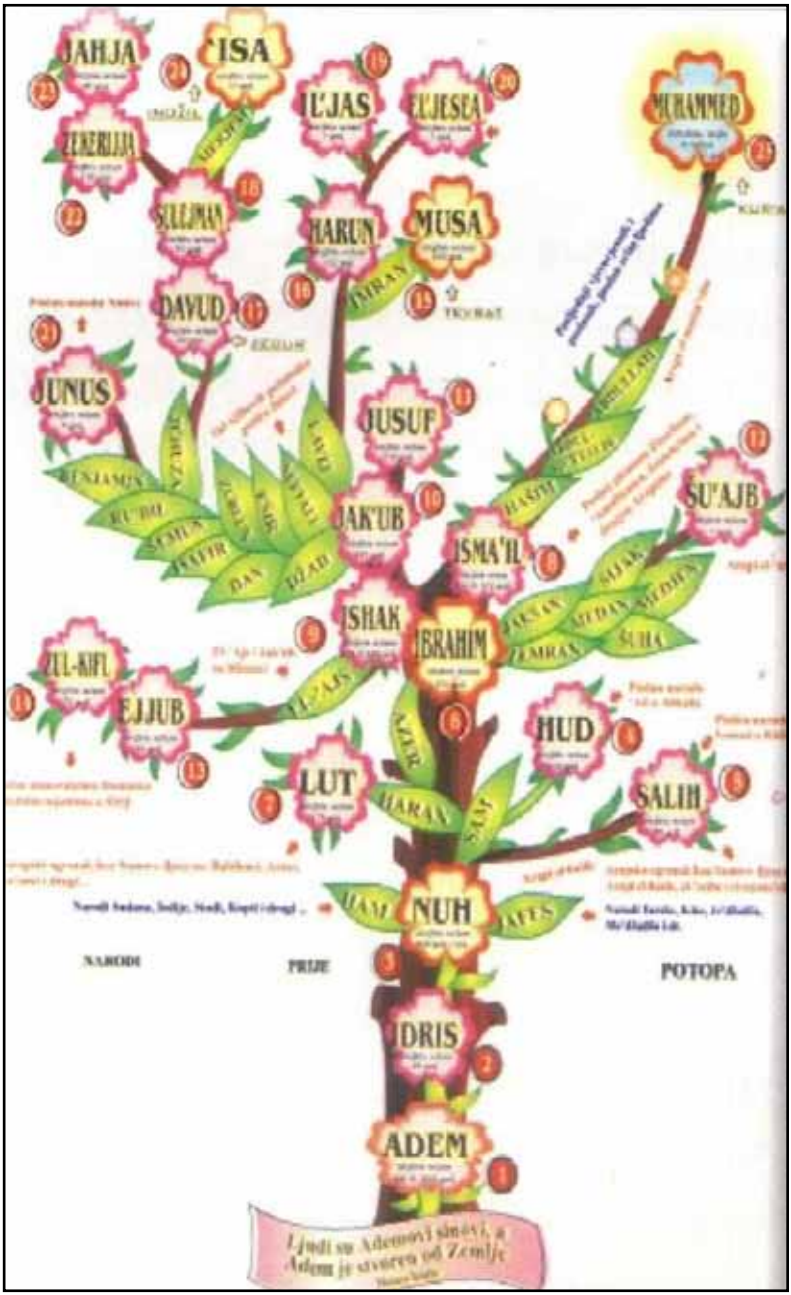
JAHJA
'ISA
IL'JAS
EL'JESEA
MUHAMMED
ZEKERIJA
SULJMAN
HARUN
MUSA
DAVUD
JUNUS
JUSUF
JAK'UB
ISMA'IL
ISHAK
IBRAHIM
ZUL-KIFL
EJJUB
LUT
HUD
SALIH
NUH
IDRIS
ADEM
Ljudi su Ademovi sinovi, a
Adem je stvoren od Zemlje
NAROD
PRIJE
POTOPA

Pogled na stari grad Jerusalem za vrijeme džuma namaza u Haremi Šerifu

SVETA MJESTA JERUSALIMA

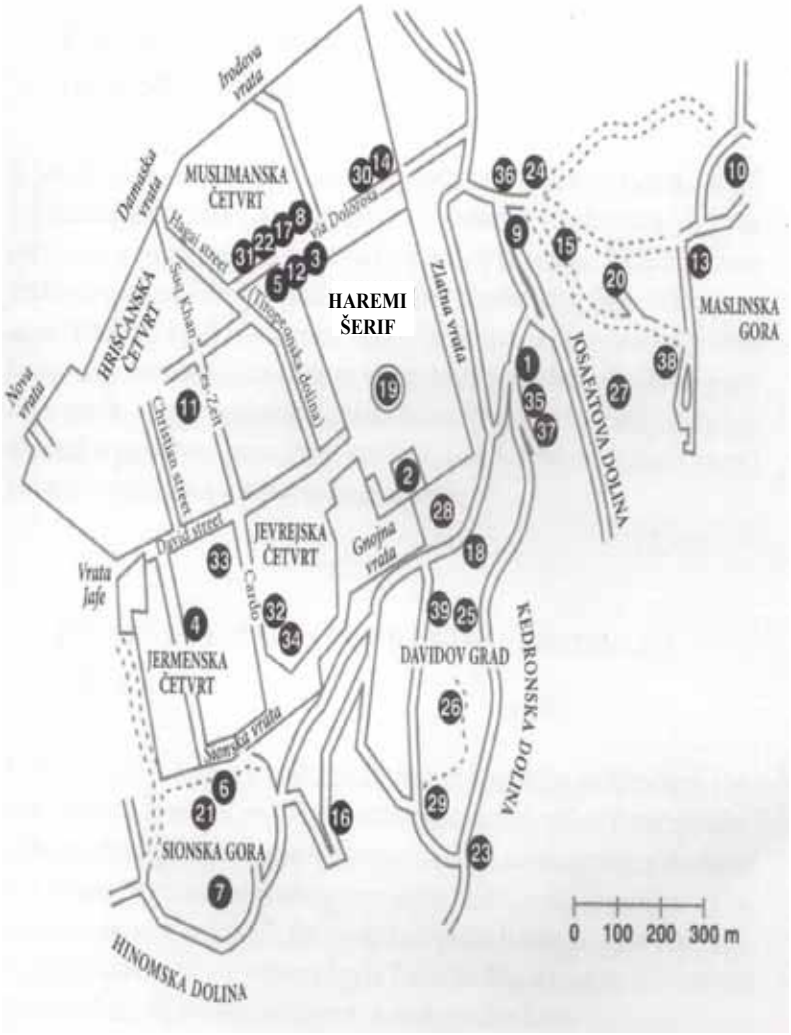

1. *Avesalomov spomenik*
2. *Džamija Aksa*
3. *Tvrđava Antonija*
4. *Jermenska katedrala sv. Jakova*
5. *Jermenska katolička patrijaršija*
6. *Jermenski manastir sv. Spasa*
7. *Tajna večera – Davidov grob*
8. *Kapela Bičevanja*
9. *Crkva svih nacija*
10. *Crkva Vaznesenja*
11. *Crkva Vaskrsenja (Sveti Grob)*
12. *Bogorodičina crkva*
13. *Crkva Pater Noster*
14. *Crkva sv. Ane*
15. *Crkva sv. Marije Magdalene*
16. *Crkva sv. Petra kod petlovog pevanja*
17. *Manastir Sionskih sestara*
18. *Arheološki park Davidovog grada*
19. *Kupola na steni*
20. *Dominus Flevit*
21. *Crkva Marijinog Usnuća*
22. *Luk i bazilika Ecce Homo*
23. *Solomunov vrt*
24. *Getsimanija*
25. *Izvor Gion*
26. *Jezekijin tunel*
27. *Jevrejsko groblje*
28. *Arheološki park Ofel*
29. *Siloamska banja*
30. *Banja Vitezda*
31. *Hristov zatvor*
32. *Sinagoga Ramban*
33. *Crkva sv. Marka*
34. *Sefardske sinagoge*
35. *Grobnica porodice Ezir*
36. *Marijin grob*
37. *Zaharijin grob*
38. *Grobovi proroka*
39. *Warrenovo okno*
40. *Zapadni zid (Zid plača)*

UVOD

„....Naser je sazvao svoj kabinet i počeo temeljno ispitivati svog najstarijeg prijatelja, potpredsjednika i vrhovnog vojnog zapovjednika, feldmaršala Abdel

Hakima al-Amera o tome da li su oružane snage spremne za očekivani rat protiv Izraela. Amer je samouvjereno odgovorio da sve ide na njegovu dušu, da je sve tip-top, i da daje punu garanciju za odbrambeni plan (Kahir), što je potvrdio i komandant egipatskih zračnih snaga, general Sidki al-Mahmud, uvjeravajući predsjednika Nasera da se, zahvaljujući instalisanim radarskim sistemima protuzračne odbrane, u egipatskom zrakoplovstvu ne očekuju gubici veći od 10%.

Međutim, feldmaršal Amer, suprotno planu (Kahir), je rano ujutro (05.06.1967.godine) krenuo u inspekciju egipatskih položaja na Sinaju i, budući da je komandant u zraku, video da je kompletan radarski sistem protivazdušne odbrane isključen. To je bio signal i trenutak za pokretanje izraelskog napada. Tačno u 7 sati i 45 min, 170 izraelskih aviona je krenulo u prvi i najrazorniji napad na radarske stanice i zračne baze. Za samo 90 min na zemlji je uništeno 196 aviona, što je bila polovina od ukupnog broja aviona egipatskih zračnih snaga. Rat je praktično započet i završio se dok je egipatski vrhovni komandant bio u zraku...

Nakon munjevitog blic kriga, uništenja arapskog vazduhoplovstva u prvom danu rata i totalnog rasula

egipatske vojske na Sinaju, u noći 5.06.1967. godine, izraelska vlada je donijela odluku za napad na Stari grad Jerusalem, najveći priželjkivani cilj tog rata.

U 2 sata i 10 min ujutro (dana 06.06.), tri desetine izraelskih komandosa ohrabrenih generalom Narkissom je prešlo ničiju zemlju podijeljenog grada, brzim napredovanjem prošli pored američke kolonije, krenuli prema Rokfelerovom muzeju i zauzeli ga u 7 sati i 27 minuta. Zaprepašteni kralj Husein koji je još držao svoj zapovijedni položaj u bolnici Augusta Victoria (između brda Scopus i Maslinske gore), vidjevši da se odbrana Starog grada raspada, ponudio je prekid vatre, pokušavajući očajnički spasiti Stari grad, ali je bilo prekasno. Husein je u svom džipu požurio prema Jordanskoj dolini gdje se sreo sa svojim vojnicima koji su se povlačili sa sjevera... Izraelci su sutradan ujutro preuzeli napuštene položaje u tvrđavi Augusta Victoria, a njihovi padobranci su zauzeli Maslinsku goru, čime je obruč oko Starog grada bio zatvoren.

"Zauzimamo uzvisine sa kojih se pruža pogled na Stari grad" - obratio se zapovijednik padobranaca svojim ljudima.

"Još malo i eto nas u njemu. Bit ćemo prvi koji će ući u drevni grad Jerusalem, o kojem su sanjali i za kojim su čeznuli mnogi naraštaji. Židovski narod čeka našu pobjedu.."

Padobranci su u 10 sati, uz mali otpor, ušli na Lavlja vrata i izbili na Via Doloros, dok je pukovnik

Gur je sa grupom vojnika krenuo prema Brdu hrama.

"Nakon nešto više od trideset sati borbe, evo nas iznenada na ovom širokom i i otvorenom prostoru koji

ste ranije mogli vidjeti samo na slikama."- pisao je kasnije jedan izraelski časnik.

"Dogodilo se nešto posebno." - ushićeno je započeo svoj izvještaj general Gur dok je objavljivao da je Brdo hrama (Harem-i šerif) konačno u jevrejskim rukama.

U međuvremenu, jedna četa Jerusalemske brigade probila se sa brda Sion kroz Sionska vrata, ušla u armensku četvrt, a zatim se sjurila padinom brežuljka i ušla u židovsku četvrt, upravo u trenutku kad su vojnici iste postrojbe probili kroz Vrata otpada. Svi su vojnici požurili prema Zidu.Gur i njegovi padobranci koji su se u tom trenutku nalazili na Brdu hrama, nisu poznavali put do Zida; jedan stari Arapin im je pokazao Magrebska vrata i sve tri čete našle su se istovremeno na istom mjestu..

Dayan je u pratnji Rabina i Narkissa ušao u Stari grad u dva sata i trideset minuta. Deset dana poslije vratio se u al-Aksu gdje je, sjedeći u društvu

šeika Harem-i šerifa i uleme, sa čarapama na nogama, objašnjavao da Jerusalem sada pripada Izraelu, ali da će Brdom hrama (Harem-i šerifom) upravljati waaf (vakif). Dajan je također donio odluku da židovi mogu posjećivati Brdo hrama, ali ne i obavljati vjerske obrede. Ova Dayanova odluka je i danas na snazi[1].

Tako je, kao u nekom ružnom snu, za nešto više od trideset sati, sa simboličnim brojem napadača i još manjom žrtvom, okupiran arapski dio Jerusalema sa više od 70 000 stanovnika. Time je završen period od skoro 1300 godina muslimanske vladavine nad Starim gradom Jerusalimom.

1 Simon Montefiore, Jerusalim, str. 531-532.)

HANANSKI PERIOD

Jerusalem leži na centralnim brdima Judeje, na rubu padine koja kao crtom dijeli kišoviti zapad mediteranske vegetacije od žućkastih kamenitih brda judejske pustinje. Pustinja počinje odmah iza brda Skopus i Maslinske gore, sa kojih se pruža pogled na

Stari grad Jerusalem, ali i duboko dolje na najnižu tačku na zemaljskoj kugli - 427 m ispod nivoa mora- Mrtvo more i rijeku Jordan. Taj ambis na istoku Jerusalema privlači grad na način koji je teško racionalno objasniti.

U dramatičnoj scenografiji pejzaža, na granici plodne zemlje i suhe pustinje, čini se da je time obuhvaćena i oslikana proturječnost zemaljskog i nebeskog svijeta, rata i mira, dobra i zla. Njegova ljepota je plod rijetke kombinacije plodnosti i ogoljenosti. Sa istog mjesta u kišnom danu vidimo čudesan kontrast: dok na zapadu u šumovitim brdima i klancima pada obilna kiša, u pustinjskom prostranstvu istoka sija sunce. U rano jutro, svjetlost i sjene nad kamenitim krovovima i brdima ocrtavaju, postepeno i reljefno, svaku tačku u gradu, da bi popodnevno sunce, smanjujući perspektivu, omekšalo oštre obrise ivica, a daleka brda iznad duboke depresije Mrtvog mora nam sa zalaskom Sunca postaju veoma bliska, kao da su na periferiji grada. Ima u tome i nestvarnog i nelagodnog. Noću, naročito za vrijeme dugih ljetnih mjeseci, ogromne zvijezde vise u suhoj tami kao veliki

svijećnjaci, i kao da teže dodirnuti zemaljsko tlo i predati mu dio svog blještavila.

Šematski prikaz najveće svjetske depresije
Sredozemno more-Jerusalem-Mrtvo more-Jordan

Jerusalem je veoma stari grad. Pripovijeda se da je nastao u četvrtom mileniju prije nove ere. Početkom brončanog doba (oko 3200 god. p.n.e.), u vrijeme kad je majka svih gradova - Uruk u današnjem Iraku - imao 40 000 stanovnika, a obližnji Jerihon bio utvrđeni grad, ljudi su sahranjivali svoje mrtve u grobove na jerusalemskim brežuljcima i zidali kućice u malom seocetu na brežuljku iznad izvora (Gihon), kojeg su okružili zidom.

U 18. st. p.n.e. je iz grada Uruka u Palestinu došao čovjek po imenu Ibrahim, sin Azera. On je nakon rušenja kipova u rodnom gradu bio osuđen i javno katapultiran u lomaču u gradu Harranu (današnja Šanliurfa u Turskoj).

Božijom odredbom, Ibrahim, a.s., je spašen lomače, nakon čega je otišao u Palestinu sa zadaćom da poziva ljude u vjeru u jednog Boga.

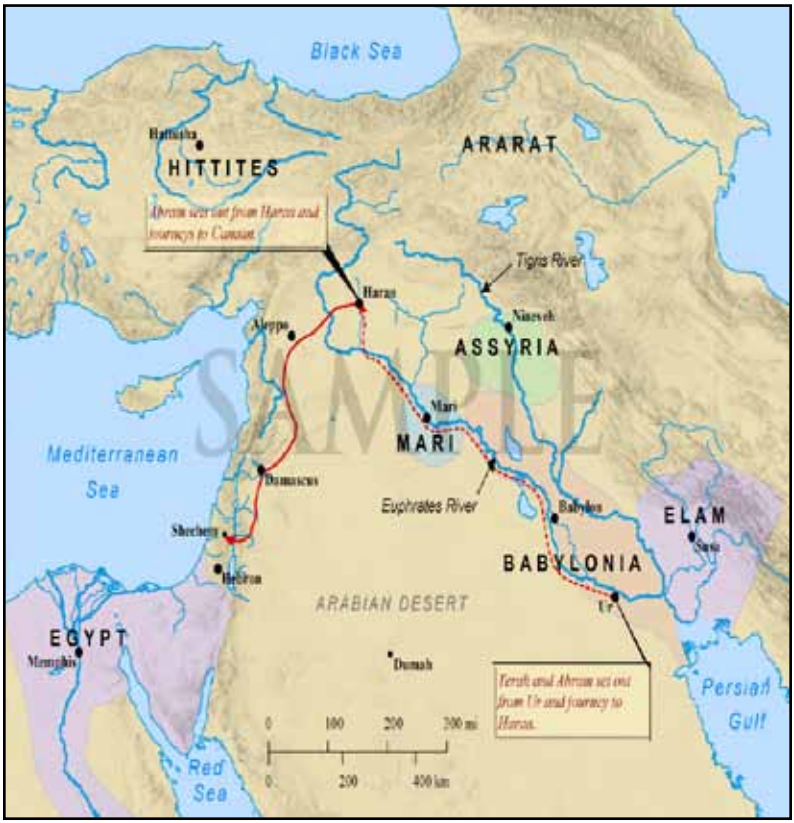

Put Ibrahima a.s. iz Babilona preko Šanliurfe (Haran), do Palestine

Polovinom 15. st. p. n. e. Palestina je pala pod vlast Egipta, a nešto kasnije su je okupirali Jebusejci.

U slijedu daljih dešavanja, navodi se kako su žitelji Jerusalema na brežuljku Ohel, iznad izvora Gihon, izgradili strmo terasasto zdanje za temelje

tvrđave ili hrama koji su sačuvani do danas.

Ove moćne zidine, kule i terase bile su dio Kananske tvrđave, a kasnije su nazvane Sion (koju će mnogo godina kasnije zauzeti Davud).

U isto vrijeme, drevne sredozemne narode počeli su komadati tzv. "narodi sa mora" koji su u više navrata dolazili sa obala Egejskog mora. Usljed njihovih napada, migracija stanovništva i još nekih drugih nerazjašnjenih okolnosti, carstva su počela propadati i nestajati. Hetiti su iščezli iz historije, a Mikena razorena na tajanstven način. Čak je i Egipat bio uzdrman...

Tada se prvi put u historiji pojavljuje narod poznat kao Hebreji. Ovo mračno doba koje je trajalo tri stoljeća, omogućilo je Hebrejima, tom nepoznatom narodu koji je prihvatio učenje Ibrahim a.s. vjere u jednog Boga, da se nasele i osnuju kraljevstva na uskom pojasu zemlje Kanaan.

Unuk Ibrahim a.s., Jakub (drugo ime mu je Israil), je također bio Božiji Poslanik i nastojao je održati učenje i vjeru u jednog Boga.

Prenosi se da je Jakub a.s jedne prilike zanoćio na mjestu današnjeg Bejtu'l-makdisa i da je u snu iznad glave vidio merdevine koje su dosezale do nebeskih vrata, a meleci su se spuštali i dizali uz njih. Jakub a.s. je imao dvanaest sinova (od kojih je najmlađem bilo ime Jusuf) koji su odselili u Egipat. Božijom pomoći, njih je, nakon višegodišnje potlačenosti i ropstva, Musa a.s. izveo iz te zemlje i poslije četrdesetogodišnjeg lutanja Sinajskom pustinjom, pod vođstvom nasljednika Musa a.s., vratio u Palestinu (zemlju Kanaan).

Izlazak i smjer kretanja Musa a.s. i njegovog naroda iz Egipta prema obećanoj zemlji

U vrijeme četrdesetogodišnjeg lutanja pustinjom, Allah je Musa a.s. spustio objavu Tevrat i naredio mu da podigne svetište koje će njegovom narodu, Jakubovim potomcima, u vrijeme namaza služiti kao kibla. Ovo svetište je podignuto od bagremovih dasaka, goveđe kože i ovčije vune, i nalikovalo je šatoru.

Bilo je ukrašeno zlatom, srebrom i svilom, i imalo četiri ulaza. U njemu je bio pohranjen Zavjetni kovčeg u kome su na kamenim pločama bili ispisani dijelovi Božije objave. Kad god bi sinovi Israilovi krenuli kroz pustinju, svetište su nosili sa sobom i iznova ga podizali na mjestu novog boravka. Tri dana nakon smrti Musa a.s., Jošua je izveo narod iz pustinje i doveo ih do rijeke Jordan. Prilikom svog pobjedonosnog ulaska u Jerusalem, Jošua je prenio svetište na mjesto gdje

se danas nalazi Kubbetu's-sahra. Upravo zbog toga je Stijena bila kibla svim Allahovim poslanicima nakon njega.

U svom djelu Jerusalem, Simon Montefiore navodi: *..Biblija (Tevrat) je postala knjiga nad knjigama, ali ona nije jedinstven dokument. Riječ je o mističnoj zbirci međusobno isprepletenih tekstova koja su rezultat pregalaštva niza nepoznatih autora. Ti autori su je pisali i uređivali u različitim vremenima i sa posve različitim nakanama.*

Ova sveta knjiga, koju je tijekom mnogih epoha pisalo mnoštvo ruku, sadrži stanovit broj povjerljivih povijesnih činjenica, dosta mitskih priča čiju je autentičnost nemoguće provjeriti, mnoštvo pjesničkim jezikom pisanih pasusa uzvišene ljepote, te svu silu nerazumljivih, vjerovatno šifriranih ili jednostavno pogrešno shvaćenih zagonetki.

Najvećem dijelu njezinog sadržaja nije cilj potanko opisati događaje, već promicati jednu uzviseniju istinu -istinu o odnosu između jednog naroda i njegova Boga??.. [1]

U ranom razdoblju naseljavanja obećane zemlje, plemenski savez Izraela crpio je snagu iz zajedničkog služenja Bogu i poštivanja zakona koje im je On objavio, ali i iz harizme i nadahnuća ličnosti koji su ih tumačili i primjenjivali.

Zemlja koju im je Bog dao bila je odraz njihove pobožnosti, materijalni plod njihovog vjerovanja.

U sukobu sa Filistejcima, bezbjednost svoje religije poistovijetili su sa bezbjednošću zemlje koju im je Bog dao. Izjednačavanje vjere sa zemljom, kao i percepcija ekskluziviteta Božijeg odnosa prema izabranom narodu, nosilo je dalekosežne posljedice do dana

1 Simon Montefiore, Jerusalim, str. 42.

današnjeg. Kada su u jednoj bitki Filistejci razorili njihovo svetište i dočepali se Zavjetnog kovčega, sinovi Israilovi su, našavši se u opasnosti od potpunog uništenja, počeli primjenjivati ideju o ujedinjenju plemena sa jednim kraljem koji će vladati u ime Boga i povesti taj ujedinjeni, „izabrani narod“, protiv njegovih neprijatelja.

Od ostarjelog Samuela, posljednjeg i najvećeg „sudije“, zatražili su da ih povede, odnosno da im odredi kralja kojeg je izabrao Bog. Izbor je pao na mladog ratnika Šaula, koji je opravdao Samuelov izbor porazivši u nekoliko bitaka neprijateljske narode.

Međutim, radi svoje duševne labilnosti, Šaul nije bio podoban za prijestolje, pa je Samuel morao naći drugog kralja...

PERIOD PRVOG MESDŽIDA
(1000-587) g.p.n.e

Još od vremena Jošue i perioda od 460 godina, pa sve do pojave Davuda, vlast i poslanstvo nisu bili u rukama jednog čovjeka. Davud je rođen 985. god. p.n.e. i vodi porijeklo iz Jakubova potomstva (preko njegovog sina Jahode). Nakon ubistva Džaluta i pobjede nad njegovom vojskom, svojom popularnošću je izazvao ljubomoru i nepovjerenje kod tadašnjeg kralja Šaula. Prema više predaja, Davud je bio niskog rasta, plavih očiju, slabe kose, čista srca i veoma lijepog i melodičnog glasa koji su čak brda ponavljala i ptice u mjestu lebdjele ponavljajući psihodelični tesbih Božijeg jedinstva. Osvojivši Hebron i Jerihon, zavladao je cijelom Judejom, a nakon toga ujedinio svih 12 plemena potomstva Jakubovog i za glavni grad stavio Jerusalem.

Jednog dana, dok je posmatrao grad sa Maslinske gore, Davudu je objavljeno da obnovi Jerusalem i učini ga mjestom gdje će biti pohranjen Zavjetni kovčeg.

Tada je iznad platoa današnjeg Harem-i šerifa ugledao veliku stijenu koja lebdi u zraku i oko koje sa svih strana kruže meleci. Bilo mu je potpuno jasno na kom mjestu treba graditi Bejtullah. Tako je i započeta izgradnja Mesdžida u čijoj gradnji je učestvovao i sam Davud. Zajedno sa učenjacima, na svojim plećima je nosio kamenje za hram. Davud a.s. je umro u 70. godini života, a prenosi se da mu je Allah dž.š. neposredno prije smrti objavio:

Nisam odredio da ga ti sagradiš. To će poći za rukom tvom sinu Sulejmanu koji će te naslijediti.

U četvrtoj godini svoje vladavine, Sulejman a.s., sin Davudov, je nastavio je započetu izgradnju Bejtu'l -makdisa. Poslije sedmogodišnjeg rada, nekoliko desetina hiljada ljudi i potčinjenih džina uspjelo je završiti grandioznu kamenu građevinu, jedinstvenu u tadašnjem svijetu. Prostorija u kojoj je smješten

Zavjetni kovčeg obložena je čistim zlatom, a na njenom ulazu bila su postavljena dvokrilna vrata od maslinova drveta. Do tada na zemlji nije viđena ljepša građevina koja je svijetlila poput punog mjeseca u mrkloj noći.

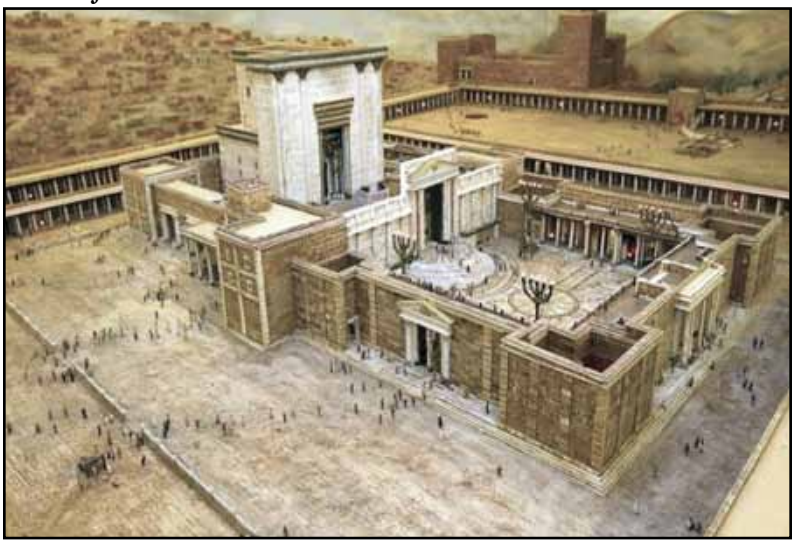

Izgled prvog Mesdžida

Nakon što je Sulejman a.s. završio gradnju Mesdžida, obratio se Allahu dž.š. dovom da mu prihvati to djelo, a zatim okupljenom narodu obznanio

da je to Mesdžid Allaha Uzvišenog, da ga je sagradio po njegovoj zapovijedi i da sve što je u njemu pripada samo Svemogućem Bogu.

Sulejman a.s. je umro u 53. godini života. Naslijedio ga je sin Rehabeam koga su podržala samo dva plemena: Judino i Benjaminovo. Ostalih deset plemena se odmetnulo i sebi za kralja su izabrali Jeroboama iz plemena Efraimova.

Tako se država potomaka Jakubovih podijelila na južnu Judu kojom su vladali potomci Davuda i Sulejmana, i sjevernu koja se zvala Izrael.

Narod Izraela je je počeo odstupati od monoteističke religije. Poslan im je poslanik Ilijas, a nakon njega i El Jesa, ali svi njihovi napori da ih vrate vjeri u jednog Boga su ostali bezuspješni.

Godine 587. p.n.e., babilonski vladar Buhtnessar (Nabukodonosor) je vojnom silom osvojio Jerusalem i porušio Bejtu'l-makdis. Tom prilikom je mnogo potomaka Israilovih poubijano i odvedeno u ropstvo u Babilon.

Tako je okončala prva jevrejska država. Njen posljednji kralj bio je Zedekija i dogodilo se ispunjenje onog što je kasnije navedeno u posljednjoj Božijoj objavi.

PERIOD DRUGOG HRAMA DO KRAJA RIMSKE OKUPACIJE (587 g.p.n.e.-330 g.n.e.)

Poraz i pad Jerusalema je za Jevreje bio strašan udarac. Potukao ih je neprosvijećeni kralj, izgubili su zemlju „koju im je dao Bog“, i prognan je njihov kralj, Davudov potomak. Shvatili su da su se prestali držati vjere i zakona i da im je Bog oduzeo državu.

Nesreća je bila kazna koju je Bog izrekao svom narodu za neposlušnost, jer se nisu držali svog dijela ugovora sa Sinajske gore.

Pedeset godina poslije pada Jerusalema (539. god. p.n.e.) pao je i Babilon. Perzijski car Kir je zbrisao babilonsku silu i oslobodio potlačene narode jarma i ropstva. Malo kasnije zauzet je i Jerusalem . Ponovno su podignute gradske zidine, a djelomično je i obnovljen totalno porušeni grad.

Krajem četvrtog stoljeća p.n.e., Jerusalem je postao dio helenističkog svijeta koji se odlikovao otvorenošću i modernizmom. Godine 63. p.n.e. političku upravu nad Jerusalemom preuzelo je nadolazeće Rimsko Carstvo, koje je za vrhovnog upravitelja imenovalo Heroda Velikog, napola Židova, napola Arapina.

Heroda je historija zabilježila kao vrsnog vojnika, vještog upravitelja, te jednog od najbogatijih ljudi i najvećih graditelja starog svijeta. Finansirao je kolosalne graditeljske projekte u Carstvu, a u Jerusalemu je podigao Antoniju, Citadelu i svoju

palatu. Nakon toga se okrenuo brdu Morija i ostacima Sulejmanovog hrama kako bi izgradio najveću i najljepšu građevinu tog vremena u svijetu. Izgradnja je započeta 20. god. p.n.e., a zapisano je da je čak skoro 18 000 radnika učestvovalo u izgradnji. Prilikom svečanog otvaranja, Herod Veliki je priredio veliko slavlje gdje je žrtvovano 300 volova. Kompleks Hrama je konačno završen 63. god. n.e.

Maketa drugog (Herodovog)
Hrama - Muzej Izraela

Stil Hrama je bio helenistički, a u centralnoj prostoriji, nedostupnoj za posjetioce i obrede, navodno je bio smješten Zavjetni kovčeg.

Budući da Herod nije bio svećenik, ni on nije mogao ulaziti u „svetinju nad svetinjama“. Zekerijja a.s.

(Zaharije) je dugo vremena proveo u službi Hrama i već je bio u starosti kada mu je Bog, nakon njegove molitve, ispunio želju i obradovao ga sinom Jahjaom (Ivan Krstitelj). Zekerijja se također brinuo o djevojčici Merjem (Marija), koju je majka, kao zavjet Bogu, dala na službu u Hram, a koja će kasnije roditi Isa a.s. (Isusa).

Jerusalem je postao veliki centar okupljanja hodočasnika, ali i poslovnih ljudi iz cijelog carstva. Za jedan jevrejski praznik početkom prvog vijeka, navodno da je u gradu boravilo 2 700 000 hodočasnika !![1]

Hram je postao mjesto trgovine sa ogromnim finansijskim prihodima koji se nisu držali u trezorima Hrama, već se, vjerovatno, vraćali u opticaj putem raznih pozajmica i finansiranja poslova.

Nakon 37 godina vladavine, Herod Veliki je umro četvrte godine nove ere. Naslijedila su ga trojica sinova koji su podijelili Rimsku provinciju.

Prvi sin Arhelaj je dobio upravu nad Judejom i Samarijom, drugi sin Herod Antipa nad Galilejom, Perejom i Jerusalemom, a treći Herodov sin, Herod Filip, nad preostalim dijelom provincije.

U to vrijeme je Jahja, sin Zekerijjaov, već držao propovijedi u Jerusalemu, pa je pozvao i svog rođaka Isa a.s. (koji je nakon rođenja odselio u Nazaret) da i on dođe u Jerusalem. Već prilikom prvih posjeta, Isa a.s. je izrazio svoj negativni stav prema jevrejskom hramu i predskazao mu skoro rušenje. Oholost i razvratnost Heroda Antipe je prevazišla svaku mjeru kada je svoju legalnu ženu Arapkinju zatvorio u tamnicu i zaljubio se u nećakinju Herodijadu na čiji nagovor je ubio Božijeg Poslanika Jahja a.s., a malo kasnije i njegovog oca Zekerijja a.s.

1 Dimitrije Nasić, Jerusalim, str. 48.

Isus je svoj negativni stav prema Hramu, odnosno finansijskim malverzacijama na svetom mjestu, eksplicitno pokazao simboličnim prevrtanjem tezgi i protjerivanjem trgovaca i raznih mešetara iz Hrama, a svojim učenjem je nastojao usmjeriti na pravi put narod koji je odstupio od izvornog poimanja vjere i vjerskih propisa. Tri godine je pozivao narod, ali i uprkos pokazivanju velikih mudžiza, odazvalo mu se samo dvanaest ljudi koji se prozvaše Havarijjuni (Apostoli).

Budući da je Isaovo učenje preporučivalo neizmjernu ljubav, blagost i poniznost, to nije bilo po volji jevreja.

Oni su očekivali spasitelja koji će ih silom izbaviti iz ropstva, a kako se to nije desilo, proglasili su ga otpadnikom i prokazali rimskom namjesniku koji ga je osudio na smrt.

Islamsko učenje odbacuje tezu da je Isus razapet na križu, već kaže da je Božijom voljom uzdignut iz Mesdžida na Maslinskoj gori.

Nakon uzdignuća Isa a.s. jevreji su iskusili svu težinu rimske okupacije. Tadašnji imperator Kaligula je zahtijevao da ga poštuju kao Boga u njihovom sopstvenom Hramu, a pohlepa i mentalna lijenost carske birokratije isključivale su svaku mogućnost kompromisa ili izuzetka. To je bio sudar dviju potpuno različitih i nespojivih kultura, rasa i naravi.

Cijelu provinciju je preplavilo nasilje, atmosfera je bila napeta, a Rimljani su mir održavali isključivo silom. Konačno je u novembru 66. godine zapaljena iskra pobune. Sa više od 50 000 ljudi oslobođena je skoro cijela provincija i ponižen tadašnji tadašnji imperator Neron.

Mesdžid na Maslinskoj gori odakle je Isa a.s. uzdignut

Otisak stopala Isa a.s. u Mesdžidu

On je tada poslao Vespazijana, svog najboljeg ratnika koji je, okupivši strašnu vojsku, zagospodario Galilejom i obalama Jordana, te zauzeo Jerihon i veći dio Judeje. Pred samim Jerusalemom zatekla ga je vijest o Neronovoj smrti.

Grad je već godinu dana živio u neizvjesnosti i konfuziji. U julu 69. godine Vespazijan je otišao u Rim da preuzme vrhovnu komandu, a svom sinu Titu je ostavio zadatak da okonča rat sa jevrejima. Rimljani su se ulogorili na brdu Skopus i Maslinskoj gori.

Svoj štab Tit je postavio sjeverno od grada na mjestu takozvanog asirskog logora gdje je kralj Nabukodonosor, više od 600 godina prije toga, bio postavio svoj logor.

Unutar zidina našlo se više od 600 000 ljudi. Glad je satirala cijele porodice, a ljudi su se tukli za šaku brašna.

Krajem maja 70. godine, Rimljani su probili sjeverozapadni zid i 24. jula zauzeli tvrđavu Antoniju. Nakon toga su, 29. jula, u jurišu zauzeli i zapalili Hram. Ovdje možemo napomenuti da je i Nabukodonosor u istom mjesecu zauzeo Jerusalem.

U nekoliko dana krvoprolića, Rimljani su poklali očajnike koji su pružali otpor, kao i preostalo stanovništvo koje je bilo u agoniji. Krv se slivala niz ulice i gasila ognjišta u kućama. Leševa je bilo da ih niko više nije mogao sahraniti, a od Jerusalema je ostalo samo zgarište.

Preživjeli su odvučeni u roblje, osim ako se nisu sakrili pod zemlju ili pobjegli u neku od susjednih zemalja. Na taj način su jevreji brutalno uklonjeni sa područja Jerusalema.

Francesko Hayez - uništenje Hrama 70. godine

Tako se ostvarila i druga opomena upućena ovom narodu, a prenesena je i u Kur'anu:

I Mi smo u Knjizi objavili sinovima Israilovim: Vi ćete doista dva puta nered na Zemlji učiniti, i preko mjere oholi postati. [2]

Sve što činite - činite sebi, dobro i zlo. A kad dođe vrijeme druge prijetnje, poslaćemo ih da na licima vašim tugu i jad ostave i da u Hram, kao i prvi put, ponovo provale i da sve što osvoje do temelja poruše. I Gospodar će vam se opet smilovati, Ako vi ponovo započnete , započet ćemo i Mi..... [3]

2 Kur'an 4/17
3 Kur'an 7,8 /17

VIZANTIJSKI PERIOD
(330-638)g

Godine 325., pet godina prije nego je posvetio svoju novu prijestonicu Konstantinopolis, car Konstantin je u Nikeji (današnji Iznik u Turskoj) sazvao prvi Vaseljenski sabor. Prepreke za prihvatanje jedinstvene kršćanske vjere bile su nepremostive i Nikejski sabor je osudio učenje aleksandrijskog sveštenika Arija. Nakon ovog sabora, kršćanstvo je praktično bilo podijeljeno. Vizantijci su Jerusalemu promijenili ime u Aelia. Godine 327. u Jerusalem je došla Konstantinova majka Jelena koja je otkrila Golgotu, pećinu Isusovog rođenja i mjesto uznesenja. Najčuvenije njeno otkriće je bio krst na kome je navodno razapet Isus. Zahvaljujući tim otkrićima, za Jelenu mnogi kažu da je bila najuspješniji arheolog u historiji.

Car Konstantin je u Jerusalemu napravio dvije građevine: baziliku (najveću crkvu Jerusalima) i rotondu, spomenik nad Isusovim grobom.

Kršćani nisu previše marili za obnovom Hrama jer su smatrali da je Isus svojim proročanstvom o rušenju Hrama iskupio grijehe čovječanstva i da više ne treba prinositi žrtvu za iskupljenje grijeha.

Vizantijski Jerusalim je započeo izgradnju kršćanskih spomenika u samom gradu, ali i van zidina rimskog Jerusalema. Jevrejima je pristup gradu bio dozvoljen samo jednom godišnje, kada su mogli doći i moliti se kod zapadnog zida Hrama. Donešeni

su i posebni zakoni gdje je kršćanima bilo strogo zabranjeno sklapanje brakova sa jevrejima koje su nazivali „barbarskom i gnusnom blamažom nevjernika koja je ubila slugu Božijeg, te hrpom bijednika koja se okuplja u gomilu, stenje i jeca nad ruševinama Hrama“ [1]

Godine 518. je na vizantijsko prijestolje došao novi kralj Justinijan, koji će svojom vladavinom od skoro 50 godina, obilježiti jednu epohu. Nakon izgradnje nadaleko poznate Aja Sofije u Carigradu (Istanbulu), Justinijan je 543. godine započeo izgradnju bazilike Nea (Crkvu svete Marije), koja je sa kolosalnim dimenzijama od 120 m dužine, 56 m visine i zidovima debelim 4,8 m, u svemu trebala zasjeniti Solomonov hram, ali i tek nedavno izgrađenu Aja Sofiju u Istanbulu.

Perzijska okupacija Jerusalema se desila u vrijeme kada se u dalekoj Arabiji pojavio posljednji Božiji Poslanik Muhammed a.s., a godinu dana prije Poslanikove smrti je vizantijski car Heraklije potukao Perzijance i, kao prvak kršćanstva i vladar svijeta, ušao u Jerusalem na Zlatna vrata i vratio mu kršćanska obilježja.

U času svog trijumfa, vjerovatno nije obratio mnogo pažnje na izaslanike njemu tada nepoznatog misionara iz Arabije koji je došao da mu čestita na pobjedi i predloži da primi novu vjeru - islam.

1 S.S. Montefiore, Jeruzalem, str. 181.

ARAPSKI PERIOD
(638-1099)god.

Posljednji Božiji Poslanik Muhammed a.s. je duboko poštovao prethodne Božije poslanike i Objave koje su oni prenijeli. Nažalost, dijelovi ranijih Objava su vremenom izmijenjeni i umetnuti su dodatni tekstovi što je značajno utjecalo na percepciju ljudskog prihvatanja navedenih događaja i uputa proisteklih iz same Objave.

Za Arape je Jerusalem bio izvorište najprijatnijih vjetrova i najbistrijih voda, prvi među gradovima koje je Bog blagoslovio i treći grad po svetosti poslije Mekke i Medine. Nazivali su ga Bejtu'l-makdis (Sveta kuća) ili samo Kuds (Sveti).

Islam se nije predstavio kao nova religija, već samo kao posljednja objava prethodnih, a Muhammed a.s. je tvrdio da njegovo poslanstvo potvrđuje biblijsku poruku Ibrahim a.s. Musa a.s. , Isa a.s., koje je također smatrao Božijim poslanicima.

A kad Isa, sin Merjemin, reče: O sinovi Israilovi, ja sam Alahov Poslanik da vam potvrdim prije mene objavljeni Tevrat i da vam donesem radosnu vijest o poslaniku čije je ime Ahmed i koji će poslije mene doći. I kad im je on donio jasne dokaze, oni rekoše: Ovo je prava vradžbina. [1]

Muslimani, kao i jevreji i kršćani, sebe smatraju potomcima Ibrahima koji, kako Kur'an veli, nije niti jevrej niti kršćanin, već čovjek u potpunosti predan

1 Kur'an, 61/6

Bogu, musliman, što praktično i znači sama riječ islam. Jedan od glavnih događaja u islamu desio se upravo u Jerusalemu - Poslanikovo noćno putovanje od Mekke do Jerusalema (Isra), a zatim uzdignuće sa Časne stijene u nebo (Mi'radž). To je najveće uznesenje i najveći stepen saznanja do svetog savršenstva u kome je Bog Muhammedu a.s. pokazao samo neka od Svojih znamenja. Poslanik je prošao kroz više katova nebesa na kojima je susreo neke od prethodnih poslanika, a na kraju donio svom ummetu naredbu i propis o obavljanju molitve.

Ispričavši svoj doživljaj građanima Mekke, naišao je na ravnodušnost, čak i ruganje aristokracije. Ipak, njegov vjerni prijatelj Ebu Bekr je u opisu putovanja prepoznao Jerusalem i brdo Moriju. On je, kao trgovac, putovao u Jerusalem, dok Poslanik a.s. nikad ranije nije bio na tom mjestu.

Literatura o ulozi Jerusalema u islamu je ogromna, a ima i jako puno hadisa vezanih za ovaj sveti grad.

Kada je hz. Omer ušao u Jerusalem, odmah je zatražio da se pomoli u Davudovom mihrabu, kako su Arapi nazivali jevrejski Hram. Kršćani su područje Hrama ostavili u ruševinama i koristili ga kao odlagalište za smeće. Taj dio su smatrali zaboravljenim spram veličanstvenog izgleda gradskih crkava i držali da je upravo to opipljiv dokaz kako je "Bog prekinuo stari zavjet i sklopio novi".

Plašeći se da bi Arapi mogli ponovno graditi Hram, kršćani su hz. Omera odveli u Crkvu vaskrsenja, a zatim u crkvu na Sionskoj gori, uvjeravajući ga oba puta da je upravo to zdanje na mjestu starog jevrejskog Hrama. Međutim, halifa Omer Faruk se nije dao prevariti jer se sjećao kako je Poslanik a.s.

detaljno opisao Mesdžidu'l-aksu i Časnu stijenu.

Vrlo brzo je uvjerio patrijarha Sofronija da ga odvedu i pokažu mu mjesto koje je tražio. Arapi su se odmah dali na posao, i poslije detaljnog čišćenja tog odlagališta za smeće, obavljen je namaz. Brdo Morija je postalo Harem-i šerif (Plemenito mjesto za molitvu), na čijem je južnom dijelu izgrađena drvena džamija i nazvana po hz. Omeru. Danas je u jugoistočnom dijelu džamije al-Aksa ostavljena jedna prostorija na mjestu prvobitne Omerove džamije. Pročelje džamije ukrašava mihrab koji je nazvan po hz. Omeru.

Halifa Omer je svim stanovnicima grada obećao sigurnost ljudi, njihovih dobara, crkava i krstova, a jevrejima je dopustio da, nakon višestoljetne kršćanske zabrane, ponovo uđu u Jerusalem.

U kasnijem periodu je emevijski halifa Abdulmelik 691. godine sagradio Kupolu na stijeni, a 705. godine je njegov nasljednik, halifa Velid, sagradio džamiju al-Aksa sa tamnom kupolom.

Mirno i tolerantno razdoblje u Jerusalemu narušeno je u 11. stoljeću kada se vizantijski car Aleksije Komnin obratio papi Urbanu II sa apelom za pomoć "ugroženim kršćanima" istočne crkve i zatražio zaštitu hodočasnika koji posjećuju Jerusalem.

KRSTAŠKI PERIOD
(1099-1187)god.

Odgovarajući na molbu za pomoć koju je 1095. godine Evropi uputio tadašnji vizantijski car Aleksije Komnin, papa Urban II je pozvao u pomoć ugroženim kršćanima istočne pravoslavne crkve i zatražio zaštitu za hodočasnike koji posjećuju Jerusalem.

Vođeni izgovorom o ugroženosti svetih mjesta (ali i pohlepom!) izmiješani hodočasnici i razni bjelosvjetski avanturisti su pod vođstvom vojvode Gotfrida Bujonskog, sredinom jula 1099. godine, nakon opsade od 40 dana, prodrli u grad i napravili nezapamćen masakr.

Grad je tada brojao više od 50 000 većinom muslimanskog življa, a samo rijetki su preživjeli. Priča se da je bilo "krvi do koljena".

U zlokobnoj kombinaciji opakih krvničkih nagona i vjerskih osjećanja, krstaši su marširali prema Kalvariji i Crkvi svetog groba kako bi „zahvalili Bogu na pobjedi". Sjećanje na ovaj genocid je dugo vremena bila prepreka za bilo kakvu kasniju saradnju između kršćana i muslimana.

Harem-i šerif je postao centar Vitezova Templara, skinuti polumjesec sa Kupole na stijeni je zamijenjen krstom, a kubbe nad Časnom stijenom je preinačeno u Hram Gospodnji. Džamija al-Aksa je prekrštena u Solomonov hram, i u cijelom Jerusalemu praktičnonije ostalo nikakvo muslimansko obilježje. Osim života muslimanske, krstaški pohod je također prekinuo i

život jevrejske zajednice u Jerusalemu.

Salahuddin je potukao krstašku vojsku kod Galilejskog jezera 4. jula 1187. godine, a tri mjeseca kasnije je, nakon dvanaestodnevne opsade, ušao u Jerusalem. Dimitrije Nastić navodi da je "Crkva svetog groba vraćena pravoslavnoj crkvi. Postupak novog gospodara grada je sa kršćanskim garnizonom bio primjer plemenitosti i trpeljivosti. Saladin je oslobodio starce, a pušteno je hiljadu zatvorenika u ime najveće slave Božije. Prema ženama i kćerkama palih vitezova Sultan se ponio plemenito i viteški." [1]

1 Dimitrije Nastić, Jerusalim, str. 157

PERIOD VLADAVINE MAMELUKA (1187-1517)

Poslije Salahudinove smrti 1193. godine počele su podjele među muslimanima. Na koncu su, nakon skoro 50 godina unutrašnjih sukoba, prevlast u Jerusalemu preuzeli Memluci. Oni su bili mahom turskog, kavkaskog i čerkeskog porijekla, a egipatski vladari su ih uvrštavali u svoje elitne vojne jedinice.

Godine 1250. oborili su dinastiju Ejjubija i nametli svog memluka Ajbeka za sultana.

Tokom tri stoljeća njihove vladavine, Jerusalem je bio otvoren grad, bez zidina i namjere za obnavljanjem. Memlučki emiri odlučili su graditi zdanja svjetovnog karaktera, najviše na području sjeverozapadnog dijela Harem-i šerifa. Neka od njih su Nadzornikova vrata (1203. god.), Musaovo kubbe (1249. god.), te mnoge medrese - Davadarija (1298. god.), Hatunija (1382. god.) i Selamija (1300. god.). Ipak, najznačajnija medresa iz vremena memluka je Ešrefija iz 1482. god. koju je podigao sultan Ešref Kait-beg i koja, zajedno sa Kait-begovom česmom, predstavlja prave dragulje Harem-i šerifa.

Jerusalem u periodu vladavine Memluka posjećivalo mnoštvo hodočasnika svih konfesija. Dominikanski fratar i putopisac Feliks Fabrije je primijetio da kršćani i muslimani zapravo i ne mare mnogo ko upravlja gradom dok god mogu slobodno ispovijedati svoju vjeru.

Nakon ponovnog muslimanskog osvajanja, u Jeru-

salem je stiglo više jevrejskih hodočasnika nego za svo vrijeme od rimskog uništenja grada 70. godine.

Požurili su ka ostacima svog razorenog hrama i nastanili se u jugoistočnom uglu zidinama obuhvaćenog područja. Godine 1211. stiglo je tri stotine rabina iz Francuske i Engleske.

Krajem 15. stoljeća, dva jevrejska putnika su zabilježila da je Jerusalem neopasan grad u kome živi 10 000 muslimana i 250 jevrejskih porodica.

Sultan Ešref Kait-begov sebilj

OSMANSKI PERIOD
(1517-1917)god.

Godine 1517. osmanski sultan Selim I osvojio je Siriju, Palestinu, Egipat i Hidžaz, preuzeo hilafet i postao 74. halifa. Njegov sin Sulejman Kanuni izvršio je veliku rekonstrukciju i ukrašavanje Kupole na stijeni, te opasao Jerusalem 4 km dugim zidinama čije se linije nisu mnogo razlikovale od antičkih. Gradnja zidina nameće nekoliko pitanja: Zašto su građene u jeku pohoda na Evropu i na mjestu koje je u to vrijeme strateški bilo beznačajna ispostava usred Carstva sa granicama u Mađarskoj, Alžiru, Sudanu, Jemenu, Perziji i Azarbejdžanu? Zašto je gradio zidine sa otvorima za strijelce i prosipanje vrelog ulja i katrana na napadače, sa grudobranima i zaštitama od antičkih ratnih mašina za opsjedanje kada je sve to već bilo prevaziđeno zbog izuma vatrenog oružja i artiljerije? Zidine Jerusalema su u to doba, sa stanovišta ratovanja, bile anahronizam.

Da li se odgovor krije u težnji za razdvajanjem svjetovnog i mističnog karaktera kao novog dostignuća ljudskog uma i percepciji zaštićenog prostora na ovom svijetu? Da li su njegove zidine u percepciji islamskog halife bile granica između svetog i profanog? Rat ne prijeti samo rušenju grada, već i ulasku sila haosa, a gradska vrata su veza između svetog i svjetovnog. Možda su upravo zbog toga i Zlatna vrata na istočnim zidinama (između Maslinske Gore i grada) i do dan-danas zazidana.

Kanuni sultan Sulejmanove zidine
(Snimak iz 1917. god)

Kao rijetko koji sveti grad u svijetu, Jerusalem i danas ima potpuno identične zidine koje su postojale još u nastanku grada.

Franjevci su u 17. stoljeću ustanovili Via Dolarosu (Put bola), najznačajniji procesionalni put zapadnog kršćanstva koji evocira Isusovo stradanje. Procesija polazi svakog petka u 15 sati ispred škole u muslimanskoj četvrti i sastoji se od 14 stanica od kojih je devet na samom putu, a preostalih pet unutar Crkve svetog groba.

Među evropskim silama, Francuska je imala vodeće mjesto u odnosima sa Osmanskim Carstvom i u zaštiti zapadnih kršćana. Osmanlije su 1535. god. Francuskoj dali privilegije kakve niti jedna evropska zemlja nije imala, dok su grčka i armenska crkva imale povlašten položaj kao istočne crkve.

Tokom cijelog svog upravljanja Jerusalemom, Osmanlije su dozvoljavali pristup svim konfesijama na njihova sveta mjesta. Odnosi među pojedinim kršćanskim zajednicama često su bili zategnuti svađama oko prava na vlasništvo i pristup pojedinim lokacijama ovog Svetog grada. Vodeće svjetske sile su, još od početka 17. stoljeća, imale svoje konzule u Jerusalemu.

Sarajevski franjevci, braća Branković Pavao, Anton i Jakov su 1681. godine kupili zemljište u podnožju Maslinske Gore i darovali ga za izgradnju i adaptaciju čuvene Getsemanske crkve, bazilike svih naroda.

Otkrivanje spomen ploče u Getsemanskom vrtu sarajevskim franjevcima

Vezano za ljude sa našeg podneblja, također je važno napomenuti da je veliki vojskovođa Napoleon

Bonaparta na vrhuncu vojničke karijere doživio težak poraz u pokušaju osvajanja svete zemlje i

Jerusalema. Porazio ga je tadašnji namjesnik Ahmed Džezar-paša, Bosanac koji je služio u vojsci Osmanlija.

Džamija Ahmed Džezar-paše u luci Akka - Izrael

Velikoj liberalizaciji Jerusalema doprinio je Ibrahim-paša. Otvorivši grad prema vanjskom svijetu, on je učinio značajan korak ka potpunoj vjerskoj slobodi.

Kraj Prvog svjetskog rata označio je i kraj vladavine Osmanlija u Jerusalemu, čime je praktično započela realizacija stvaranja jevrejske države na teritoriji Palestine.

BRITANSKI MANDAT I STVARANJE DRŽAVE IZRAEL

Porazom u Prvom svjetskom ratu i raspadom Osmanskog Carstva, upravu nad Palestinom, odnosno nad Jerusalemom, preuzela je Velika Britanija. Britanska podrška stvaranju države Izrael nije manifestirana javno, već putem jednog, naizgled bezazlenog, privatnog pisma od 117 riječi koje je tadašnji britanski ministar vanjskih poslova, ser Balfur, uputio baronu Rothchildu 2. novembra 1917. godine. U pismu se konstatuje da britanska vlada sa simpatijama gleda na uspostavljanje nacionalnog doma u Palestini za jevrejski narod i da će upotrijebiti sva sredstva za ostvarenje tog cilja. To je čuvena Balfurova deklaracija koja je u kasnijem razvoju događaja bila osnova za stvaranje države Izrael.

Britanci su u Palestini vodili dvostruku politiku, budući da su im, pored interesa za stvaranje države Izrael, pred očima bila i arapska naftna polja, pa ni sami nisu znali dokle da daju otvorenu podršku jevrejima u njihovim nacionalističkim nakanama. Kad je država Izrael bila pred samim formiranjem, i kada su dovoljno posijali sjemena razdora između Židova i Arapa, odnosno kada je arapsko-židovski konflikt ugrozio svjetski mir, oni su taj problem jednostavno spakovali i prepustili Ujedinjenim narodima.

Rezolucijom Ujedinjenih naroda iz 1947. godine, Palestina je podijeljena na arapsku i jevrejsku državu, što je izazvalo rat i stvaranje države Izrael.

Poslije krvavaog rata, Jerusalem je bio podijeljen.

Stari grad je narednih 19 godina (do junskog rata 1967. god.) pripadao Jordanu, kada je, nakon 1300 godina muslimanske vlasti, ovaj grad okupiran i postao prijestolnicom jevrejske države.

Stotine hiljada Izraelaca je odmah po osvajanju grada nagrnulo da istraži vjerska i historijska mjesta, skrovišta, pukotine..

Rezultati su bili spektakularni jer su svakog dana oduševljeni i nadahnuti arheolozi-amateri otkrivali nešto novo. Pronađeni su grobovi jevrejskih kraljeva i proroka. Sve je podsjećalo na Prvi krstaški rat kada je pronađeno „sveto koplje, pehar sa tajne večere i još mnogo inih otkrića“.

Jordan je, u zamjenu za separatni mir i priznavanje jevrejske države, dobio produženje formalne uprave nad Harem-i šerifom.

Ipak, ubrzo su se čuli pozivi na uklanjanje muslimanskih svetinja sa Brda hrama i preuzimanje eksluzivnog prava na taj prostor. Njihovi razlozi zadiru duboko u historiju, više od 4000 godina unazad. Oni smatraju da je to mjesto prvog jevrejskog Hrama i da se “historijska nepravda mora ispraviti“, ne osvrćući se pri tome na to da i islam priznaje Davuda a.s. i Sulejmana a.s. Jedan od njihovih argumenata je da su Makabejci, nakon pobjede nad Grcima 165. god. p.n.e., pobacali i srušili idole iz Hrama??

Neki su čak predlagali izgradnju jevrejske sinagoge na širokoj platformi između dvije džamije, pa se general Goren, kasniji glavni rabin Izraela, na godišnjicu rimskog spaljivanja Jerusalema, sa svojim sljedbenicima i u vojnoj uniformi probio u Harem-i šerif, održao molitvu, i najavio izgradnju sinagoge.

Uprkos zakonu o zaštiti svetih mjesta iz 1967. godine u kome se jevrejima decidno zabranjuje vršenje vjerskih obreda u Harem-i šerifu, mnoge istaknute ličnosti to nisu poštovale. Među njima su i dva glavna rabina - navedeni Sholmo Goren i Mordechai Eliahu.

Riješeni da njihov svijet vječno traje, jevreji su „ujedinjeni" Jerusalem proglasili vječitom prijestolnicom. U samom gradu su započeli kolosalne arhitektonske poduhvate, kao i neselektivna arheološka iskopavanja ispod Harem-i šerifa, slavodobitno pokazujući navodna otkrića koja se, kasnijom ekspertizom, uglavnom pokazuju netačnim.

Danas je Jerusalem okupirani grad sa zapuštenim arapskim dijelovima u kojima je jako teško dobiti dozvolu za bilo kakvu građevinsku rekonstrukciju, a pogotovo izgradnju novog objekta. Paralelno se grade moderna jevrejska naselja kao prsten okolo arapskog dijela i odvajuju zidom kao garancijom sigurnosti za novo jevrejsko stanovništvo. Ljudski razum to zaista teško može pojmiti. Nebrojene policijske patrole prisutne su u svim dijelovima Starog grada kako bi turistima i hodočasnicima dali prividnu sigurnost jevrejske države. Sa druge strane, palestinski narod i dalje nosi jaram potlačenosti koji mu je okupator, ni krivom ni dužnom nametnuo, kao da su krivi za njihova historijska stradanja, pa sada ostaju bez svojih ognjišta i elementarnih ljudskih prava. Cijela Palestina je podijeljena na desetine malih ograđenih enklava u kojima se odvija život nedostojan čovjeka u 21. stoljeću.

1917 1946 1947 1948 1967 2014

Palestina- označeno žutom bojom (1917-2014)

Svi razgovori Palestinaca i Izraelaca oko stvaranja nezavisne države Palestine nisu urodili plodom budući da jevrejska vlast (koalicije u kojima male vjersko-nacionalističke stranke imaju odlučujuću ulogu) jednostavno ne želi Palestince kao ravnopravne sudionike u razgovorima. Jevreji uvijek žele imati poziciju sile i neotuđivog prava na cjelokupnu teritoriju „obećane zemlje“ i Jerusalima kao prijestolnice jevrejskog naroda. Pravo Palestinaca na Istočni Jerusalem kao glavni grad buduće palestinske države se osporava, a to je za svakog Palestinca osnova i minimum za bilo kakvu pales-tinsku državu.

Na posljednjim izborima 2015. god. nacionalistički LIKUD Benjamina Natanjahua je osvojio najviše mjesta u Knesetu (30), ali je vladu formirao zajedno sa ultradesnim partijama. Po mnogima, ova vlada je najradikalnija od vremena stvaranja Izraela i vjerovatno da će biti vrlo teško započeti bilo kakav realan pregovarački proces oko uspostave trajnog mira na ovim prostorima.

H A R E M I Š E R I F

Kompleks Harem-i šerifa (Plemenitog utočišta) i Mesdžidu'l-akse (Dalekog hrama) je plato dimenzija cca 485x295 m i zauzima istočni dio sa 144 dunuma, odnosno jednu šestinu ukupne površine zidinama opasanog Starog grada Jerusalema.

To je, svakako, najljepši dio Starog grada, gdje je mir i spokoj ograđenog prostora, daleko od tržnica i gradske vreve, prava zelena oaza, te mjesto ibadeta, razonode i opuštenosti.

Sa ukrašenim draguljima u kojima dominira Kupola na stijeni, ovaj prostor sa nizom sebilja i česmi predočava atmosferu zemaljskog raja koji u sebi objedinjuje spokoj i senzualnost ovog svijeta, te posvećenost i neizrecivu žudnju ka budućem.

Kompleks je imao jedanaest kapija (od kojih je danas sedam njih otvoreno) i ukrašen je sa nekoliko desetina brilijantnih građevina koje su nastajale od ranog arapskog perioda u sedmom stoljeću, preko perioda vladavine Memluka, pa sve do kasnog osmanskog perioda, kada je kompleks Harem-i šerifa upotpunjen. Prikazom i opisom pojedinih objekata pokušat ću dočarati i približiti veličanstvenu sliku ovog mubarek mjesta.

PLAN HAREM-I ŠERIFA (PLATO MESDŽIDU'L- AKSA)

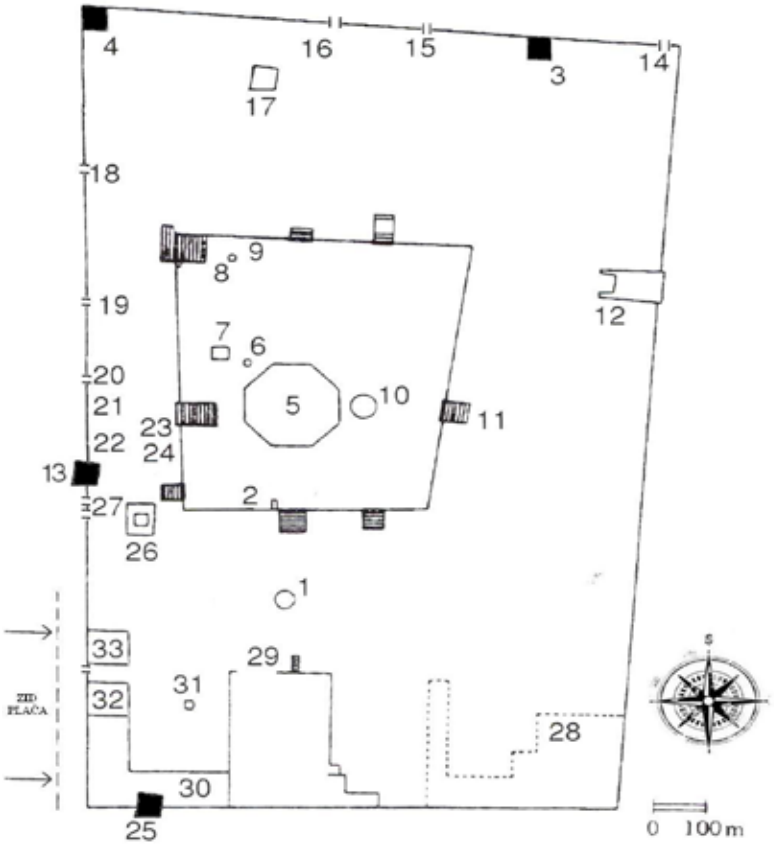

1. Glavni Šadrvan
2.Ljetni(Burhanedin) mimber
3.Esbat minaret
4.Gevanime minaret
5.Kupola na stijeni
6.Kupola(mekam) Poslanika
7. Kupola Mira dža
8. Šejh Halilova kupola
9.Kupola duša
10.Lančana kupola
11. Burakove stepenice
12.Zlatna vrata
13.Silsila minaret
14.Asbat vrata
15.Vrata oprosta
16.Eltem vrata
17.Sulejmanova kupola
18.Nadzornikova vrata
19.Gvozdena vrata
20. Vrata trgovaca pamukom
21.Vrata abdesta
22. Medresa Ašrafija(1470.g)
23.Kaitbegov sebilj(1482.g)
24.Kasim pašina česma(1526.g)
25.Fakkrija minaret
26.Kupola Musa (1249.g)
27.Lančana vrata
28. Mervanova džamija
29.Džamija Al- Aksa
30.Islamski muzej
31.Kupola Jusuf age (1681.g)
32. Medresa Fahrija(1331.g)
33. Vrata Megaribe(ulaz za nemuslimane) i Burakov mesdžid

LANČANA KUPOLA

Jedna od prvih islamskih građevina na brdu Morija nastala je neposredno prije izgradnje Kupole na stijeni.

Prema nekim predajama, izgradnja Kupole na stijeni je trebala koštati kao sedmogodišnji prihod Egipta, pa je u svrhu deponovanja tog prihoda izgrađen ovaj objekat. Arhitektonsko rješenje se toliko svidjelo Halifi, pa je dao nalog da se i džamija izgradi po tom uzoru. Danas je ova kupola geometrijski centar Harem-i šerifa.

KUPOLA NAD STIJENOM (Kubbetu's-sahra)

Halifa Abdulmelik je 691. godine sagradio ovu nenadmašnu građevinu, najotmjenije zdanje Jerusalema, remek-djelo oblika i boja, prvo estetsko dostignuće i jednu od najupečatljivijih građevina u islamu.

Građevina je postavljena na širokoj platformi koja je popločana krečnjačkim pločama i nekoliko metara izdignuta iznad ostalog dijela Harem-i šerifa. Na spoljnim rubovima te pozornice, na sve četiri strane svijeta stoje stepeništa koja vode do gracioznih lukova u slobodnom prostoru koji je, poput simbola za mjerenje duše na Sudnjem danu, zatvaraju u blistavu kocku vazduha i svjetlosti. Teško da je neki graditelj u historiji arhitekture tako vješto udahnuo duh prostoru i tako efektno uobličio slobodan prostor na kome se razlijeva svjetlost.

U svojoj savršenoj jednostavnosti, Kupola na stijeni ima rijetko skladne i ritmičke proporcije u obliku pravilnog osmougla prečnika 54,8 m, dužine stranice 19,2 m, te sa cilindričnim tamburom i kupolom prečnika 23,7 i visine 33 m.

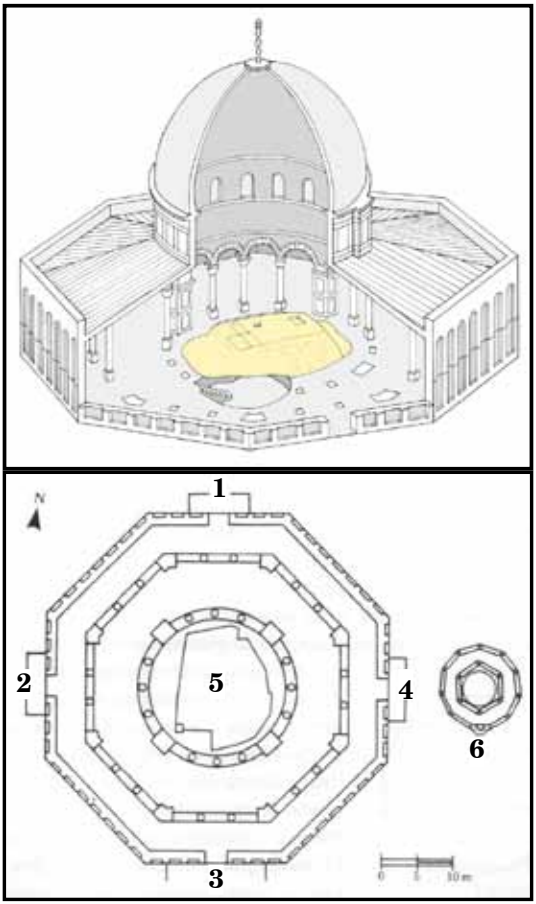

Plan i presjek Kupole na stijeni:

1. Džennetska vrata
2. Zapadna vrata (današnji ulaz)
3. Vrata Mekke
4. Vrata Davudova
5. Stijena
6. Kupola silsila (lanca)

Unutrašnjost je podijeljena u dva koncentrična kruga. U spoljnom krugu, između svakih dva od osam četvrtastih stubova koji su prekriveni mermernim pločama, nalaze se po dva okrugla. U unutrašnjem krugu, između svaka dva od ukupno četiri masivna četvrtasta stuba, nalaze se po tri okrugla. Tavanica nižih strana bogato je ukrašena cvijetnim geometrijskim ukrasima. Arkade drugog reda stubova nose tambur čiji debeo vijenac dijeli dva sprata. Viši sprat ima 16 prozora u redu. Tambur je pokriven mozaicima na zlatnoj podlozi, a prozori su od komadića obojenog stakla u gipsu. Spolja su drugi, također gipsani prozori sa širim kružnim otvorima prečnika 20 cm, u kojima je zelenkasto ili bezbojno staklo. Prozori izvana liče na mrežu probušenih fajansnih pločica. Kupola (koja je trenutno u restauraciji) dekoriše se crtežima zaobljenih figura u obojenom i pozlaćenom štuku.

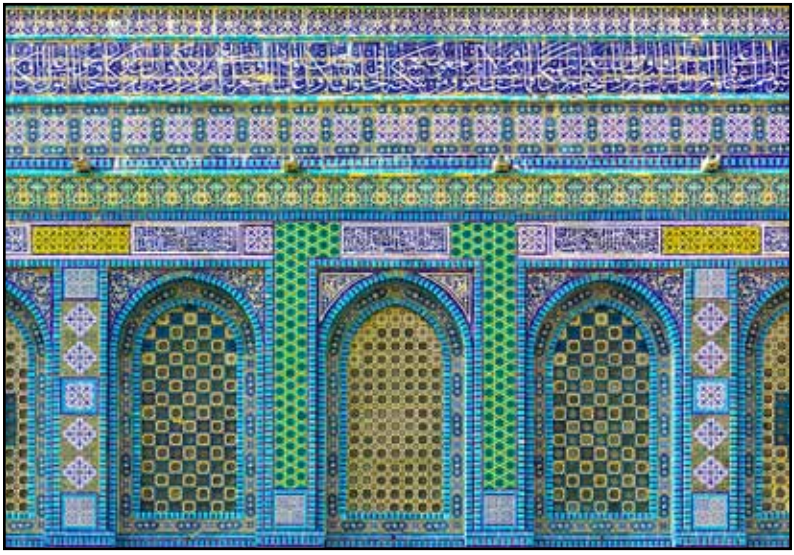

Donji dio ovog impozantnog zdanja (do visine

5,5 m) obložen je mermernim pločama, a iznad gornje granice osmougla su, za vrijeme osmanskog sultana Sulejmana u 16. st., postavljene kešanske fajansne pločice u kombinaciji ultramarin plave, smaragdno zelene, te boje okera i sljeza. Duž vijenca je na tamnoplavoj podlozi ispisana kur'anska sura JaSin bijelim, nalik na čipku, krasnim kaligrafskim rukopisom. Ovaj čudesni i pomalo apstraktni dizajn najljepši je poslije kiše kada voda oživi nijanse.

Četvora vrata okrenuta su prema tačkama svijeta - na sjeveru su Džennetska vrata, na jugu Vrata Mekke, na zapadu Zapadna vrata (današnji ulaz) i na istoku Vrata Davudova. Sa istočnih vrata (ispred kojih su Burakove stepenice) prostire se pogled preko Kedronske doline na Maslinsku goru, Crkvu vaznesenja i mali mesdžid odakle je Isa a.s. uzdignut. To je, po raznim predajama, tanka nit koju će svaka ljudska duša morati prijeći da bi stigla do kantarnice gdje će se mjeriti dobro i zlo. Ovaj simbol prijelaza preko džehennemske doline je u našem narodu poznat kao Sirat-ćuprija.

Pogled ispred istočnih vrata Kubbetu's-sahre

prema Maslinskoj gori. Lijevo je Crkva vaznesenja, a desno Memlučka džamija u čijem se dvorištu nalazi mesdžid sa otiskom stopala Isa a.s.

Sveta stijena (Sahra) je nepravilnog trapezastog oblika (18x12 m), okružena je drvenim balustradom i trakama od brokata, i uzdiže se metar do dva iznad poda. Za vrijeme emevijskih vladara, na kubbetu je visio lanac za koji je bio obješen rog Ibrahimovog ovna. Prema nekim predajama, okrugla rupa u jugozapadnom dijelu stijene označava mjesto gdje se Poslanikovo tijelo na njegovom putu Mi'radža otisnulo ka visinama. U neposrednoj blizini je i Džibrilov otisak, odnosno mjesto gdje je pritisnuo stijenu prilikom uzdignuća. Stijena se čisti dva puta nedjeljno i umiva ružinim uljima i mirisima.

Na Buraku, bijeloj krilatoj životinji nalik na konja, Muhammed a.s. je stigao noću iz Mekke, ušao na mjestu današnjih zapadnih vrata i pozdravio Stijenu riječima:

Selam alejk, ja Sahrallah (Mir s tobom, stijeno Božija), a ona je odgovorila: Selam alejk, ja Resulallah (Mir s tobom, Poslaniče Božiji). Svi Poslanici su se iskupili u kompleksu Mesdžidu'l-akse gdje je Poslanik Muhammed a.s. predvodio namaz. Kada je stao u prostor Časne stijene i počeo se dizati, za njim je krenula i ona, kako bi se vratila u božanski svijet odakle su je nekad davno, još za vrijeme Davud a.s., meleci spustili na Zemlju. Zaustavio ju je Džibril čiji otisak, kao trag božanskog bića na mjestu gdje se sastaju nebo i zemlja, i danas podsjećaju na taj događaj.

Pogled na mubarek Stijenu - u donjem dijelu je otvor kroz stijenu i trag Buraka odakle je, prema nekima, Muhammed a.s. uzdignut na Mi'radž.

Stijena je ostala da visi između nebesa i zemlje, a unutar nje se, na vrata Bab el-magara, niz 11 stepenika spušta u pećinu. Prilikom silaska u taj prostor, lijepo je učiti dovu koju je učio Sulejman a.s.:

Bože, oprosti grijehe onima koji ovamo dolaze i pomozi onima koji nepravdu trpe.

U ovaj mubarek prostor mogu se smjestiti 62 osobe. Tu se nalazi udubljenje od Poslanikove glave i otvor prema izlazu na stijenu odakle je Poslanik a.s. uzdignut. Sada su tu i mihrabi Sulejman a.s., Davud a.s. i mekam hazreti Hidra.

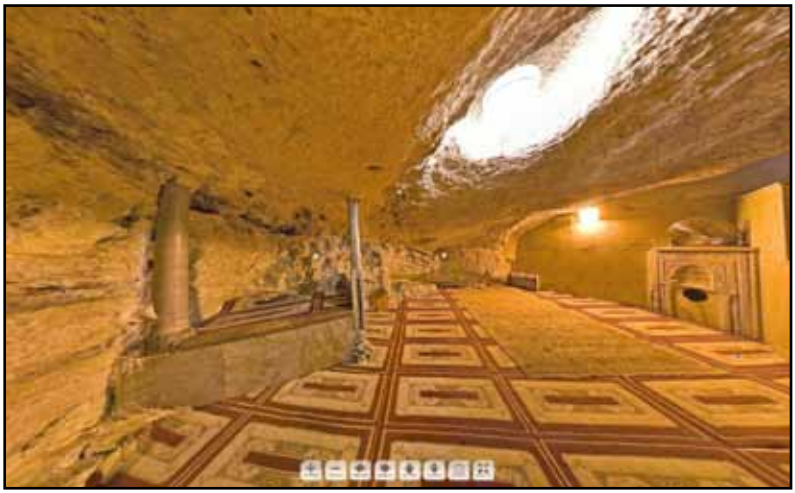

Prostor unutar stijene - lijevo je mekam hz. Hidra, desno je Sulejmanov mihrab, a iznad je otvor na stijeni.

KUPOLA POSLANIKA

Desno od Kubbetu's-sahre, na zapadnoj strani Harem-i šerifa, stoji ovaj veleljepni objekat. Prema nekim predanjima, Kupola Poslanika je mjesto odakle je Muhammed a.s. predvodio namaz drugim poslanicima. Sama građevina datira iz osmanskog perioda.

KUPOLA MI'RADŽA

Također na zapadnoj strani Harem-i šerifa, u neposrednoj blizini Kupole Poslanika, nalazi se dovište koje je simbol Poslanikovog a.s.uzdignuća u božanske sfere.

Lijepo je da onaj koji klanja kod Kupole Poslanika i Kupole Mi'radža prouči ovu dovu:

Allahu, podari nam toliko
bojazni prema Tebi koliko će nas spriječiti
da Tebi ne griješimo,
Podari nam toliko pokornosti prema
Tebi koliko će nas dovesti do Tvoga
Dženneta,
Podari nam čvrstog uvjerenja
koliko će nam olakšati dunjalučke
i ahiretske nedaće,
Allahu, obdari nas našim sluhom i
vidom i snagom dok smo živi
i da sa ovim blagodatima preselimo,
Učini da naša osveta bude prema onima
koji nam zulum čine,
I pomozi nas protiv naših neprijatelja,
Nemoj nam dati nesreću u našem
dinu, niti dunjaluk učiniti najvećom
brigom i koncem našeg saznanja,
I ne pusti na nas onog ko nema milost
prema nama. [1]

1 M. Karahodžić, Jerusalim Bejtul-makdis, str. 132.

ŠEJH HALILOVA KUPOLA

U sjeverozapadnom uglu platoa Kubbetu's-sahre nalazi se možda i najmističnije vanjsko mjesto za molitvu.

KUPOLA DUŠA

Između šejh Halilove kupole i Kupole Mi'radža nalazi ovo molitveno mjesto iz osmanskog perioda.

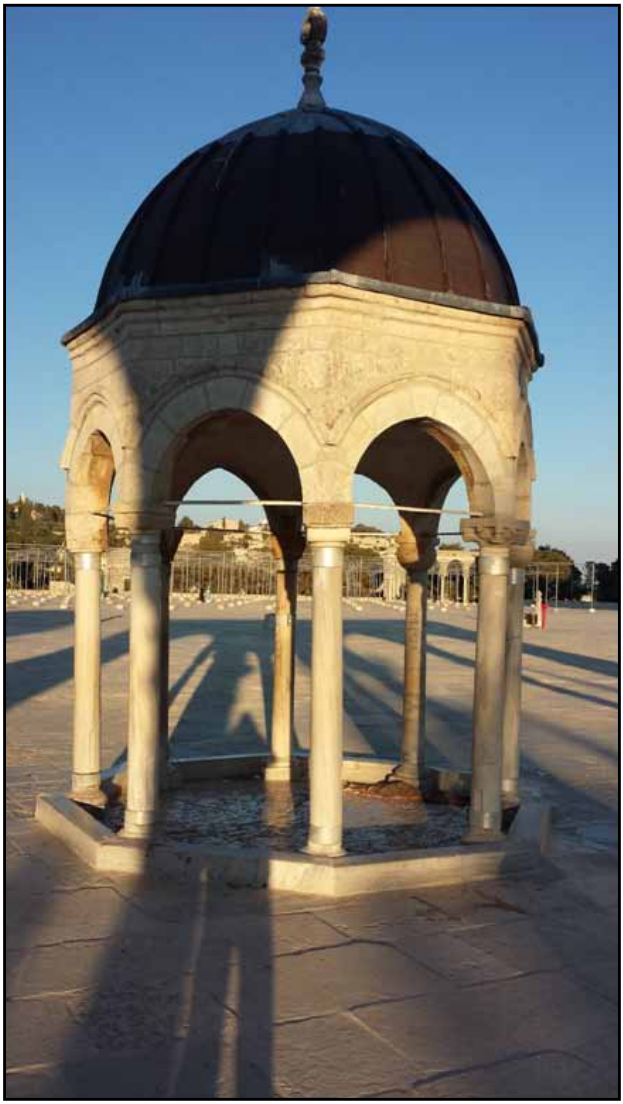

KASIM-PAŠINA ČESMA

U donjem nivou Harem-i šerifa, na zapadnoj strani i u neposrednoj blizini Vrata abdesta, nalazi se ovaj sebilj iz vemena osmanskog sultana Sulejmana.

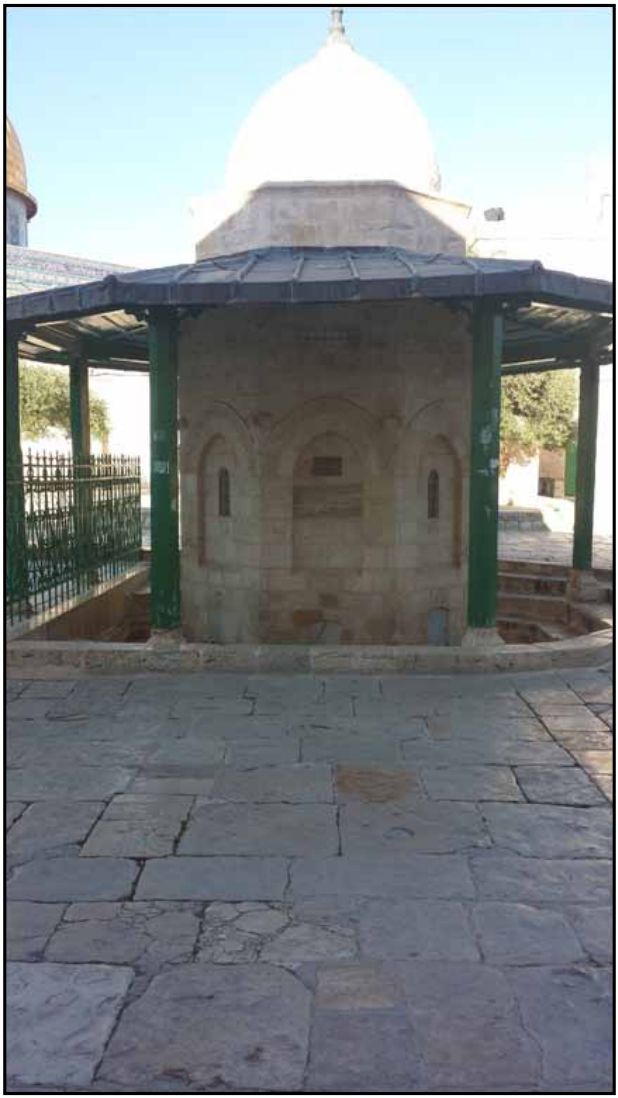

LJETNI (BURHANEDDINOV) MIMBER-MUSALA

Nalazi se na južnom dijelu popločanog prostora oko Kupole na stijeni. Izgrađen je u 13. stoljeću kao dovište za kišu.

Ljetni mimber, u prvom planu je Jusufova kupola

KAJIT-BEGOVA ČESMA

U donjem nivou Harem-i šerifa, između Vrata abdesta i Lančanih vrata, stoji ova fascinantna memlučka građevina iz 1482. godine.

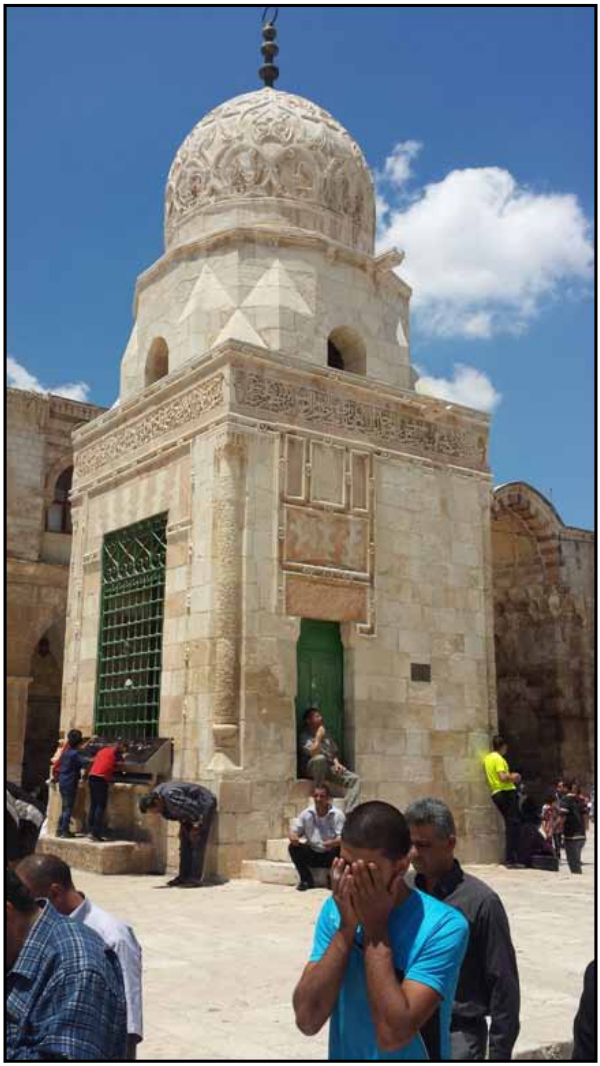

MUSAOVA KUPOLA

Građevina iz vremena memlučkog vladara Nedžmettin Ejjuba ibn Melik el-Kamila. Sagrađena je 1249. godine i nalazi se u zapadnom donjem nivou Harem-i šerifa, u neposrednoj blizini Lančanih vrata.

MEDRESA SULTAN EŠREF KAJIT-BEGA (EŠREFIJA)

Smještena na zapadnoj unutrašnjoj fasadi Harem-i šerifa, ova građevina iz vremena Mameluka (1482.

god.) svojevremeno je bila treći po redu dragulj cijelog tog kompleksa. Njen vizuelni utisak, upotpunjen sa centralnim minaretom, prirodno je stopljen sa okolinom. Silueta je veoma brižljivo zamišljena kako bi ostavljala upečatljiv dojam sa nekoliko tačaka posmatranja. U očekivanju svoje restauracije, danas ovaj objekat toliko i ne odiše nekadašnjom blistavom slikom najpoznatije medrese u Jerusalemu.

VRATA MEGARIBE I BURAKOV MESDŽID

Vrata Megaribe (Zapadna ili Burakova vrata) su mjesto odakle je Poslanik Muhammed a.s., u noći Isra, ušao u Mesdžidu'l-aksa. Sa druge strane je Zid plača.

Danas na ova vrata ulaze nemuslimani (većinom jevreji) svakim danom (osim petka i subote) i stalni su izvor napetosti i sukoba. Burakov mesdžid datira iz vremena Memluka (1336.god.) i simbol su ulaska Poslanika Muhammeda a.s. na ovo mubarek mjesto.

Unutrašnjost Burakovog mesdžida - halka koja simbolizira mjesto gdje je Poslanik Muhammed a.s. privezao Buraka

SULEJMANOVA KUPOLA

Ovaj objekat se nalazi na sjevernoj strani Harem-i šerifa, u blizini Eltem vrata. Sagrađen je za vrijeme emevijskih vladara. Prenosi se da je Sulejman a.s. ispod ovog kubbeta uputio dovu Alahu dž.š. nakon završetka izgradnje Hrama. Također se prenosi da je tu i preselio, oslonjen na svoj štap kojeg su crvi

rastočili. Sada ovo mjesto najviše koriste žene za obavljanje namaza, naročito u ljetnim danima.

Pri ulasku u Harem-i šerif (Mesdžidu'l-aksa) lijepo je učiti dovu koju je učio Sulejman a.s.. Njemu su se, nakon te dove, otvorila zaključana vrata tek izgrađenog Mesdžida:

Allahu, Tvojim nurom se upućujem,
Tvojom dobrotom pomažem;
Sa Tobom osvanem i omrknem,
Moji grijesi su pred Tobom;
Tražim oprost od Tebe i kajem Ti se,
Ja Hannanu, ja Mennan! [2]

2 M. Karahodžić, Bejtul-makdis, Jerusalem, str. 30.

DŽAMIJA AL-AKSA

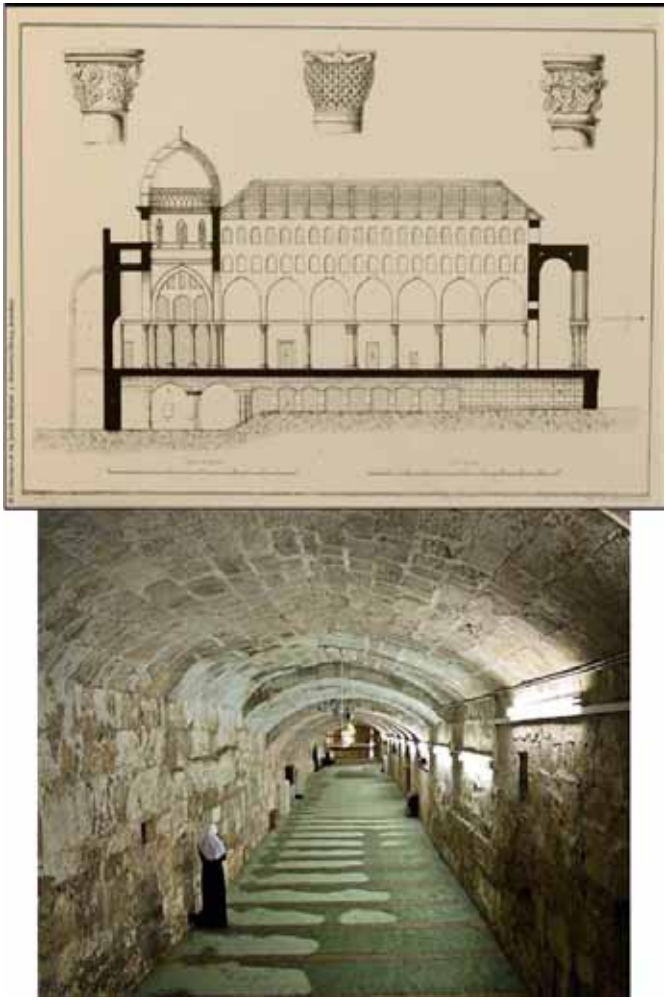

Gore: Uzdužni presjek kroz džamiju al-Aksa
Dolje: Nivo ispod istočnog platoa i prostorije stare Mervanove džamije

Nakon osvajanja grada, halifa Omer je na južnom platou Harem-i šerifa sagradio džamiju od drveta. Na istom mjestu je 705. godine emevijski halifa Velid podigao kamenu džamiju al-Aksa, impresivnu građevinu za nekoliko hiljada klanjača i sa tamnom kupolom koja se vidi izdaleka.

Džamija je u osnovi građevina sa centralnim brodom koji je redom stubova odvojen od bočnih brodova. U jugoistočnom dijelu džamije rekonstruirano je mjesto prvobitne Omerove džamije.

Džamija hazreti Omera u sklopu al-Aksa džamije

Na svakoj strani nalaze se po tri broda, a na sredini južnog zida je mihrab. Sve do požara 1969. godine, desno od mihraba je stajao veličanstveni mimber od od abonisa, sa arabeskama u slonovači i sedefu. Njega je, po nalogu Salahuddina Ejjubija, u dva primjerka izradio veliki majstor Jahja ibn Hamid iz Halepa. Drugi primjerak ovog veličanstvenog mihraba danas stoji i ukrašava džamiju i turbe Ibrahim a.s. u Hebronu.

Mimber u džamiji u Hebronu identičan uništenom mimberu džamije al-Aksa

U istočnom dijelu džamije stoji mihrab Zekerijja a.s. Na tom mjestu je ovom Božijem poslaniku uslišana molba i melek mu je donio radosnu vijest o rođenju sina Jahje a.s.

Mihrab Zekerijja a.s.

U sklopu Mervanove džamije iz sedmog stoljeća (koja je sada desetak metara ispod nivoa Mesdžidu'l-akse), u jugoistočnom zidu Harem-i šerifa, nalazi se prostorija u kojoj je nekoliko godina boravila i ibadetila hazreti Merjem nakon što ju je majka, kao zavjet Bogu, dala na službu u Mesdžid.

Pogled iz Mervanove džamije na prostoriju u kojoj je boravila hz. Merjem

JUSUF-AGINA KUPOLA

Kupola se nalazi na jugozapadnom platou, između džamije al-Aksa i Islamskog muzeja. Ovaj objekat je nastao u 17. stoljeću (1681. godine) kao zadužbina Jusuf-age, tadašnjeg osmanskog guvernera Jerusalema.

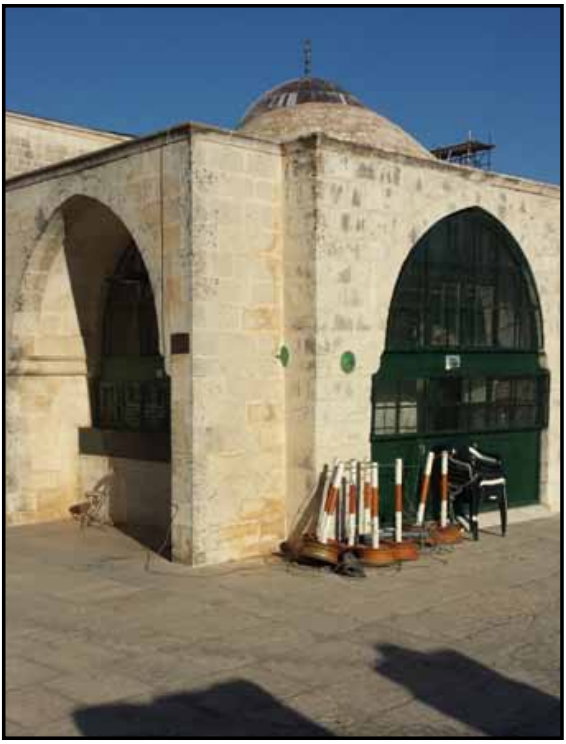

ISLAMSKI MUZEJ

Islamski muzej se nalazi na jugozapadnom uglu Harem-i šerifa, u blizini Zapadnih vrata. U muzeju se mogu vidjeti ostaci kamena Sulejmanovog mes-

džida, te nekoliko prijepisa Kur'ana, od kojih je najpoznatiji prijepis četvrtog šiitskog imama Zejnu'l-Abidina. U posebnom odjelu muzeja nalaze se fotografije i odijela šehida koji su ubijeni u masakru 1991. godine na platou Harem-i šerifa.

Vanjski dio Islamskog muzeja

Danas mnogi Mesdžidu'l-aksom nazivaju samo džamiju, iako ona podrazumijeva prostor cijelog

Harem-i šerifa. Zapravo je džamija al-Aksa samo pokriveni dio mnogo šire džamije koja obuhvaća cijeli plato Harem-i šerifa.

Plato Harem-i šerifa pred džuma-namaz

VRATA HAREM-I ŠERIFA

Na zidinama Harem-i šerifa (Mesdžidu'l-akse) nalazi se jedanaest vrata od kojih su četvora zatvorena.

Zlatna vrata

Svakako najpoznatija vrata na ograđenom prostoru Harem-i šerifa su Zlatna vrata (vrata milosti i oprosta). To su vrata na koja je, po mnogim predajama, ušao Isa a.s. prilikom svog posljednjeg dolaska u Bejtu'l-makdis. Prema nekim predajama i komentatorima, cijeli istočni zid Jerusalema je simbol pregrade koja se spominje u Kur'anu (sura El-Hadid, 13. ajet). Ova vrata su, još od vremena halife Omera r.a., iz sigurnosnih razloga zazidana, a predaje kažu da se neće ni otvoriti sve do ponovnog dolaska Isa a.s.

Zlatna vrata -pogled sa vanjske strane

Od sedam otvorenih vrata najpoznatija su:

1. Esbat vrata

Nalaze se u lijevom uglu sjevernog zida Harem-i šerifa, a ime su dobila po četiri sina Jakub a.s. (Jusuf, Rubil, Šimun i Jehoda)

Esbat vrata

2. Nadzornikova vrata

Sagrađena su 1203. godine na sjeverozapadnoj strani zidina i po nalogu Muazzama, memlučkog nadzornika Harem-i šerifa.

3. Vrata oprosta -Hittatun

Ova vrata se nalaze na sjevernom zidu Harem-i šerifa. Za njih postoji predaja da se upravo ona pominju kur'anskoj suri Bekare (58-59), kada je Musa a.s. naređeno da svom narodu kaže kako na kapije Grada trebaju ući pognutih glava sa riječima

Oprosti! (Hittatun) i da će im tako grijesi biti oprošteni.

Međutim, oni su na vrata ušli natraške i puzeći,

i umjesto onoga što im je rečeno da kažu, oni su riječ Hittatun (Oprosti!) izokrenuli i rekli Hintatun (pšenica). I zato što nisu poslušali, i što su se izrugivali onome što im je naređeno, Bog im je sa neba, kao kaznu, spustio kugu.

4. Gvozdena vrata

Gvozdena vrata se nalaze na zapadnoj strani Harem-i šerifa

Gvozdena vrata - pogled iz poprečne ulice Starog grada

5. Vrata abdesta (mutarah)

6. Lančana vrata

Lančana vrata se nalaze na sjevernom zidu, neposredno uz ulaz u Ešrefije medresu. Prema nekim predajama, na ovom mjestu su bila glavna vrata za ulaz u Hram.

Minareti Harem-i šerifa

Prilikom izgradnje Harem-i šerifa, emevijski halifa Mervan je dao izgraditi četiri minareta koji su obnovljeni za vrijeme Memluka i asociraju na njihov prepoznatljivi stil gradnje. To su:

1. Gavanime minaret

Nalazi se na sjeverozapadnom uglu Harem-i šerifa

2. Silsila minaret

Nalazi se u sklopu Ešrefije medrese, na zapadnom zidu Harem-i šerifa

3.Esbat minaret

Nalazi se na sjeveroistočnom uglu Harem-i šerifa, kod Esbat vrata.

4.Fahrija minaret

Nalazi se na južnom zidu, i to je minaret sa kojeg je, odlukom jevrejskih vlasti, zabranjeno učiti ezan.

OSTALE ISLAMSKE ZNAMENITOSTI U JERUSALEMU

Od ostalih islamskih znamenitosti u Jerusalemu spomenuo bih sljedeće:

1. Džamija hz. Omera u Starom gradu

Kada je halifa Omer r.a. 638. godine ušao u Jerusalem, tadašnji patrijarh Sofronije ga je odveo u Crkvu svetog groba sa ciljem da mu pokaže znamenitosti grada.

Dok su sjedili u atrijumu crkve (između rotonde i bazilike), mujezin je pozvao muslimane na molitvu.

Patrijarh je istog trenutka naredio da se pripremi mjesto u bazilici gdje će halifa obaviti namaz. Ipak, svjestan opasnosti mjesta koje poštuje više religija, hz. Omer je odbio patrijarhov poziv i rekao da bi kršćani mnogo izgubili ako bi on obavio namaz na tom mjestu. Zato je izašao iz bazilike na istočna vrata, prošao kroz atrijum, izašao iz crkve i obavio namaz na stepenicama koje se spuštaju do carda. Muslimanske vlasti Jerusalema su 250 godina kasnije (935. godine) tačno na tom mjestu sagradile džamiju.

Džamija hz. Omera -preko puta Crkve Svetog groba

2. Turbe Selmana el-Farisija na Maslinskoj gori

Selman el-Farisi, ashab Poslanika a.s., rođen je u Perziji kao sin istaknutog plemenskog vođe i protagoniste zoroastrijske religije (vjerovanja u vatru). Još kao dječak, Selman je bio u službi rituala paljenja i održavanja vatre. Dok je jedne prilike radio taj posao,

naišao je na neke kršćane koji su obavljali svoj obred. Malom Selmanu se to jako dopalo, pa je, i pored očevog protivljenja i fizičkih zabrana, pristupio toj grupi. Kasnijim slijedom događaja, Selman je po preporuci nekog svećenika otišao, odnosno, kao rob je odveden u Arabiju sa ciljem očekivanja dolaska posljednjeg Božijeg Poslanika koji se trebao tamo pojaviti. Selman je bio u Medini kada je glasnik obavijestio njegovog vlasnika o dolasku vjerovjesnika iz Mekke...

Prilikom opsade Medine od strane mušrika, Selman je predložio brilijantnu ideju da se okolo grada iskopa rov (hendek) koji je spriječio neprijatelje islama da zauzmu grad. Nakon bitke, Selman je otkupljen od robovlasnika i postao jedan od ashaba za kojeg je Poslanik a.s. rekao:

Selman je od nas, od Ehl-i bejta.

Preselio je 658. godine u devedesetim godinama života, a kabur mu se nalazi na Maslinskoj gori.

Turbe Selmana al-Farisija

3.Turbe Rabije el-Adevijje na Maslinskoj gori

Rabija el -Adevija, najistaknutija žena sufizma, evlija, po mnogima i kutb svog vremena, je tokom svog života dosegla duhovne sfere koje Svemogući može dati samo onima čija je ljubav prema Njemu mnogo veća u odnosu na sve ostalo.

Rabija je rođena u siromašnoj porodici u Basri kao četvrto žensko dijete. Na pitanje kako će se zvati, njen otac je samo hladnokrvno rekao: "Četvrta" (Rabia).

Rabija je još kao mala djevojčica pokazala veliku ljubav prema vjeri islamu. Noćima je svoju nevinu dušu predavala Svemogućem.... Međutim, prerana smrt oca i majke su učinili da ostane jetim, što je Rabijin život usmjerilo nekim drugim tokom. Njena dunjalučka ljubav ju je zaslijepila, nakon čega joj se Bog smilovao i ukazao na pravi put istinske ljubavi i predanosti. Preselila je 752. godine, a njeno turbe je na Maslinskoj gori, u neposrednoj blizini mesdžida iz kojeg je uzdignut Isa a.s.

Turbe Rabije el-Adevije

3. Džamija hz. Omera u Betlehemu

Betlehem je gradić pod palestinskom upravom i nalazi se u neposrednoj blizini Jerusalema. Danas je to predgrađe koje je od Jerusalema odvojeno zidom visine 8 metara.

Zid kojim Jevreji zaokružuju prsten novoizgrađenih naselja oko istočnog, muslimanskog dijela Jerusalema

Za vrijeme boravka u Jerusalemu, hz. Omer je također posjetio mjesto rođenja Isa a.s. u Betlhemu. Tom prilikom, slično kao i prilikom posjete Crkvi Svetog groba, bilo je vrijeme za molitvu. Hz. Omer je učitivo odbio klanjati u kršćanskoj svetkovini, i molitvu je obavio u neposrednoj blizini, ali izvan prostora crkve. Na tom mjestu je kasnije podignuta džamija.

Džamija hz. Omera u Betlehemu

P O G O V O R

Danas je Harem-i šerif okupaciona zona države Izrael, ali sa autonomijom koja se održava putem posebnog islamskog tijela vakifa koji je pod jurisdikcijom Kraljevine Jordan.

Od sedam otvorenih kapija, na njih šest se nalazi naoružana izraelska policija sa dugim cijevima, te predstavnici vakifa koji, uz određene obostrane provjere, dozvoljavaju ulaz samo muslimanima. Izraelska strana, iz bilo kakvih razloga i prema vlastitom nahođenju, uvijek može zatvoriti, zabraniti ili ograničiti ulaz.

Na kapiju Megaribe, koja je u sklopu Zida plača, svaki dan (osim petka i subote), u određenim vremenskim intervalima i uz jako obezbjeđenje policije, u Harem-i šerif ulaze nemuslimani (najviše jevreji), kako bi tu obavili molitvu. Ovo je ujedno i najveća neuralgična tačka, i stalni potencijalni izvor sukoba. Tokom svake posjete nemuslimana, sukob praktično visi u zraku.

Muslimani nikada ne mogu zaboraviti da je u sklopu ovih posjeta 1969 .god. u džamiju al-Aksa ušao„neuračunljivi australski turist" koji je zapaliokompletno pročelje. Tom prilikom je uništen cijeli južni zid, zajedno sa čuvenim Salahuddinovim mimberom.

Ne mogu zaboraviti ni Harija Gudmana, američkog dobrovoljca u izraelskoj vojsci koji je 1982. godine, u sumanitom jurišu prema Kupoli na stijeni, ubio

dvoje i ranio još nekoliko muslimana. On se popeo na Stijenu, podigao automat i prijetio okupljenim muslimanima.

Još su svježa događanja iz oktobra 2014. godine kada je palestinski mladić ispred džamije al-Aksa napao i ranio jevrejskog rabina jer je nosio „kamen temeljac za novi Hram" koji ultraortodoksni jevreji planiraju izgraditi. Tada su, po prvi puta nakon okupacije 1967. godine, izraelski vojnici u čizmama gazili po islamskoj svetkovini. Te iste noći je izraelska policija napravila raciju i u kući ubila tog palestinskog mladića, a njegovu kuću srušila...

Dekret Moše Dajana o upravi nad Harem-i šerifom iz 1967. godine „visi u zraku", i samo je pitanje dana kad će ultraortodoksni Jevreji (koji sada sjede u vladajućoj koaliciji u Knesetu) pokrenuti pitanje uprave nad „Brdom hrama". Moram ovom prilikom napomenuti kako je na jednom od posljednjih zasjedanja Kneseta (početkom 2015. god.) jedan ultraortodoksni poslanik javno ponovio tvrdnju nekadašnjeg ministra za vjerska pitanja u vladi Izraela, Zeracha Warhaftiga, kako su jevreji, čak i po građanskom pravu, stvarni vlasnici Brda hrama i svega što je na njemu, jer je još davno (prije 3000 god.) kralj David za to zemljište (koje je tada bilo mjesto za odvajanje žita od slame-guvno) kupio od izvjesnog Jevusejina Orne i platio mu puni iznos od pedeset šekela u srebru!!

Stalna potkopavanja Harem-i šerifa u pravcu Zapadnog zida, a u novije vrijeme i na pravcu zapad-istok dovode do oštećenja potpornih zidova džamije i prave nesagledive posljedice u slučaju nekih tektonskih pomjeranja.

Jevrejska propaganda o isključivom pravu na

Jerusalem i Harem-i šerif je ogromna. Putem elektronskih medija se odašilju razne poruke sa ciljem pripreme za oduzimanje ovlasti vakufa nad Harem-i šerifom. Ovom prilikom navest ćemo samo neke od njih:

- Jerusalem je muslimanima treće po važnosti svetilište koje se, kao takvo, direktno i ne spominje u Kur'anu, ali je jevrejima jedino sveto mjesto koje se više puta spominje u Starom zavjetu. Naglasit ćemo i to da se ne treba zaboraviti činjenica kako je, putem vjerodostojnih hadisa, upravo islam dao najviše građe u sklapanju kompleksne slike o važnosti Kudsa.

-Objavljivanje raznih edicija, publikacija i kompleksnih knjiga jevrejskih autora koje tendeciozno favoriziraju historijsko ekskluzivno pravo jevreja na Jerusalem.

-Objavljivanje raznih serijala na TV kanalima o ekskluzivnom pravu jevreja na Jerusalem.

- Zahtjevi ultradesnih partija u Knesetu da se ukine zabrana molitve jevrejima na Brdu hrama i da im se omogući slobodan pristup.

- U svim njihovim spominjanjima islamskih svetih mjesta u Jerusalemu, Mesdžidu'l-aksa je ili Kupola na stijeni, ili džamija al-Aksa ili, pak, Omerova džamija. Oni namjerno izostavljaju činjenicu da cijeli prostor Harem-i šerifa predstavlja Mesdžidu'l-aksa.

Cilj jevrejskih ultradesničara je potpuno jasan. Vlada Izraela je odobrila, a tadašnji gradonačelnik Kollek je za samo dva dana sproveo u djelo odluku da se ispred Zida plača ukloni cijelo muslimansko

naselje sa džamijom i napravi plato za 100 000 ljudi. Sve to je piprema za njihov konačni cilj - **uklanjanje džamije i ostalih islamskih znamenitosti sa Brda hrama i izgradnja trećeg hrama na mjestu nekadašnjeg Solomonovog, odnosno Herodovog hrama.**

Kada je jedan novinar upitao poznatog i utjecajnog jevrejskog rabina Meir Yehoda Getzu-a o planovima za izgradnju trećeg jevrejskog hrama, on je odgovorio:

„Vidjet ćete, doći će taj trenutak. Možda je bio 1967., ali smo ga propustili."

Onda ga je novinar upitao šta će biti sa džamijama na Brdu hrama, pa je odgovorio:

„Bez brige, nestat će. Bog će ih uništiti, a mi ćemo mu pomoći."

Hoće li izraelska vlada, odnosno izraelski narod, moći iznijeti ovo teško breme, saznat ćemo veoma brzo. Muslimani moraju biti veoma oprezni i jasno određeni po pitanju statusa Harem-i šerifa i amaneta koji im je ostavljen. Zato su potpuno neprimjerene i kontraproduktivne razne fetve o zabrani posjeta muslimanskim svetim mjestima u Jerusalemu dok je on pod izraelskom okupacijom. Velika je obaveza i dužnost dati podršku hrabrom muslimanskom narodu Palestine u odbrani trećeg po vrijednosti islamskog svetog mjesta, ne zaboravljajući pri tome da islam priznaje objavljene Božije knjige i sve vjerovjesnike koji su spomenuti u Kur'anu.

Od Enesa r.a. se prenosi da je Resullulah rekao:

„Ko zijareti Bejtu'l-makdis računajući na nagradu, Allah će mu dati nagradu hiljadu šehida." [1]

Od Ebu Hurejre r.a. se prenosi da je Resullulah

1 M. Karahodžić, Jerusalim Bejtul-makdis, str. 146.

rekao: **„Ko klanja u Bejtu'l-makdisu, bit će mu oprošteni svi grijesi“** [2]

Prenosi se od Ebu Derde da je Resulullah rekao:

„Vrijednost namaza u Mesdžidu'l-haramu je kao sto hiljada namaza u drugom (mesdžidu). U mojoj džamiji kao hiljadu, a u Bejtu'l-makdisu kao pet stotina namaza.“ [3]

Ebu Seid el-Hudri prenosi da je Resullulah rekao:

„Sedla se ne pritežu, osim za tri Mesdžida: Mesdžidu'l-haram (u Meki), Mesdžidu'l-aksa (u Jerusalimu) i za moj Mesdžid (u Medini)“ [4]

Od Ummu Saleme se prenosi da je čula Resulullaha kada je rekao:

„Ko iz Mesdžidu'l-akse krene ka Mesdžidu'l-haramu radi hadža ili umre, Allah će mu oprostiti prošle i buduće grijehe i uvesti ga u Džennet.“ [5]

2 Isto, str. 146.
3 Isto, str. 147.
4 Isto, str. 148.
5 Isto, str. 150.

Natpis u unutrašnjosti Kupole na stijeni o vrijednosti klanjanja namaza na ovom mubarek mjestu

Ovo su samo neki od hadisa Božijeg Poslanika koji su vezani za fadilete posjete i klanjanja u Bejtu'l-makdisu. Sve ostalo je nevažno i spada u domene nekih drugih dnevnopolitičkih spekulacija i interesa onih kojima islam predstavlja prijetnju. Od velikog je značaja probuditi u muslimanima cijelog svijeta značaj Kudsa u islamu, a možda je i ova ispričana priča o Bejtu'l-makdisu jedan sićušni djelić tog kompleksnog mozaika.

Za kraj bih još naveo par interesantnih činjenica koje muslimanima mogu biti jedan od povoda za buđenje iz višegodišnje ekonomske i društveno-političke stagnacije. Prema istraživanjima uglednog profesora Hafeza A.B. Muhameda, generalnog direktora Al-Baraka Banke, koja su provedena 2007. godine u svijetu živi više od 1,5 milijardu muslimana i 14 miliona jevreja, što znači da na svakog jevreja dolazi 107 muslimana. Koji su to razlozi da je 14 miliona jevreja sposobnije i moćnije od 1,5 milijarde muslimana? Navest ćemo samo neke od njih:

-Samo 50% muslimana je završilo osnovnu školu, dok u jevrejsko-kršćanskom svijetu taj procenat iznosi 98%.

-Pismenost u kršćansko-jevrejskom svijetu iznosi 90%, dok je u muslimanskom oko 40%.

-U jevrejsko-kršćanskom svijetu je 40% populacije na studijama, dok u muslimanskom svijetu taj procenat iznosi samo 2%.

-U cijelom muslimanskom svijetu postoji negdje oko 500 univerziteta, dok samo u SAD-u postoji 5787 univerziteta!?

-Niti jedan od univerziteta iz islamskog svijeta nije među prvih 500 svjetskih univerziteta.

-U posljednjih 105 godina je 14 miliona jevreja osvojilo 180 Nobelovih nagrada, dok je 1,5 milijarda muslimana osvojila tek tri Nobelove nagrade.

- Velika Britanija izdaje 1000 naslova/knjiga na milion ljudi, dok Egipat, na isti broj ljudi, izdaje 20 naslova .

-U jevrejsko-kršćanskom svijetu na million stanovnika dolazi 1000 tehnički osposobljenih ljudi, dok u muslimanskom svijetu, na isti broj stanovnika,

dolazi njih 50.

- Muslimanski svijet troši o,2% BDP-a na istraživanje i razvoj, dok jevrejsko -kršćanski svijet za istu namjenu potroši 5% BDP-a

Na kraju, umjesto komentara, sjetimo se riječi rahmetli Husein ef. Đozekoji je izvanredno opisao skretanja muslimana s puta nauke i učenja:

"Nema sreće na ahiretu bez sreće na dunjaluku i obratno.Sreća na ahiretu se, prema islamskom učenju, zarađuje putem brige o drugom. Koliko za drugog, za društvo, žrtvujemo i učinimo, toliko ćemo dobra naći i na ahiretu. Ono što mi danas radimo i ono na čemu smo, nema ništa zajedničkog sa pravim islamom, nego je, naprotiv, u najjačoj oprečnosti sa njegovim učenjem. Zar propovijedanje nerada, letargije i učenja da su vjera i nauka dva nepomirljiva neprijatelja, da je neznanje temelj ibadeta, potom apstinencija od svakog javnog djelovanja, povlačenje sa svih polja ljudske djelatnosti, možemo nazvati islamom i zar to ne treba izmijeniti? Zbilja je islam u velikoj potrebi za čišćenjem. Ljudi i pojedine frakcije koji su islam uzimali samo kao sredstvo za postizanje svojih ličnih ciljeva, unijeli su u njega bezbroj čudnih stvari i htjeli od te Božanske mudrosti napraviti "hiljadu i jednu noć". Međutim, zahvaljujući silnoj snazi njegovih uzvišenih načela (a ne njegovim sljedbenicima), svi negativni razorno djelujući elementi nisu mogli od njega načiniti ono što su načinili od kršćanstva i drugih religija. No, to ipak ne znači da nisu u njegovu čistu nauku ubacili trunja koje treba čistiti..."

L I T E R A T U R A

-Karahodžić, Mehmed: Jerusalim, Bejtul-makdis, Sarajevo, 2001.

- Montefiore, Simon Sebag: Jeruzalem, Zagreb, 2014.

-Nastić, Dragoljub: Jerusalim, Istorijski vodič, Beograd. 2005.

- Smailagić, Nerkez: Leksikon islama, Zagreb, 1987.

Internet izvori:

Slobodna enciklopedija (Wikipedija)

Zahvaljujemo sponzorima koji su
učestvovali u realizaciji ovog projekta:

Man Importer, Visoko
JP Visoko Ekoenergija doo
Sarajevo osiguranje, podružnica Visoko
Mekom doo Visoko
Metal As Tvornica radijatora i kotlova, Visoko

S AD R Ž A J

Predgovor 5
Uvodne napomene 8
Uvod 15
Hananski period 19
Period prvog mesdžida 26
Period drugog mesdžida
(do kraja rimske okupacije) 29
Vizantijski period 36
Arapski period 38
Krstaški period 41
Period vladavine Memluka Osmanski period 45
Britanski mandat i stvaranje države Izrael 49
Harem-i šerif 53
Ostale islamske znamenitosti u Jerusalemu 90
Pogovor 96

Seid Bukurević

JERUSALEM

- Bilješke o Bejtu'l-makdisu-

IZDAVAČ
PLANJAX GROUP
Knjižarska kuća PLANJAX KOMERC doo
Bobare 23, 74264 Jelah Tešanj
Tel. 032 661 571 Fax 032 661 572
E-mail: planjaxgroup@gmail.com
www.planjaxgroup.com.ba

ZA IZDAVAČA
Medina PLANJAC, direktorica

ŠTAMPA
Štamparija PLANJAX PRINT Tešanj
E-mail: planjaxdoo@gmail.com

ZA ŠTAMPARIJU
Alen PLANJAC, dipl.ing.graf.

DISTRIBUCIJA
Knjižara PLANJAX SHOP Jelah
Tel. 032 667 350 Fax 032 663 824

ZA DISTRIBUCIJU
Muamera Planjac, dipl.ecc
Mob. 062 873 378

© Copyright by Seid Bukurević

BILJEŠKA O AUTORU

Seid Bukurević je rođen 1958. godine u Visokom. Potiče iz stare visočke porodice, čiji je začetnik Omer kao pripadnik Osmanske vojske ranjen u blizini Bukurešta, po čemu je ova porodica dobila autohtono ime.

Seid Bukurević danas živi u Sarajevu i radi kao direktor kompanije ''Metal-As'' - Tvornica radijatora i kotlova. Njegov hobi je putopis sa akcentom na istraživanje istorije islamske kulture. Osim ove knjige do sada je objavio dva naslova:

- Knjiga ''Muslimanska Španija - od uspona do nestanka'', napisana kao i komparacija na sadašnje stanje Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, pobudila je interes i van granica naše Zemlje, te je prevedena na turski jezik.

- Knjiga ''Turska - zapis o zemlji Devleti-Alija'', na veoma sažet i slikovit način prikazuje ovu lijepu nama prijateljsku Zemlju.

U vremenu sadašnjih tehnologija i smanjenog interesa za knjigom, autor na jednostavan i slikovit način nastoji čitaoca potaknuti i začeti teme koje svakako zaslužuju širu i ozbiljniju elaboraciju.

ISBN 978-9958-34-171-7
PLANJAX
9 789958 341717
WWW.PLANJAXGROUP.COM